

ถึงเวลาต้องเปลี่ยนแปลงการศึกษาของไทยครั้งใหญ่อีกครั้งแล้ว :
กระแสการเปลี่ยนแปลงระดับโลก ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์
และบ้านเมืองไทยที่ส่งผลต่อปัญหา
และการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาไทย

เอกวิทย์ ณ ถลาง¹

การวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่เป็นองค์รวมและส่งผลต่อการจัดการศึกษาของไทย ต้องยอมรับกันว่าเมื่อขึ้นศตวรรษที่ 21 โลกกำลังเปลี่ยนมาก เอเชีย อูซาคเนย์และประเทศไทยเราก็เปลี่ยนมาก ความจริงข้อนี้เป็นเหตุปัจจัยที่เราจะต้องเปลี่ยนแปลงปรับตัวครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งในทางการศึกษา

พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้และสั่งสอนไว้ เรื่อง “อิทิปปัจจยตา” คือ เมื่อมีเหตุก็ต้องเกิดสิ่งนี้และสิ่งนั้นๆ ตามมา สังกรรมข้อนี้นำมาใช้อธิบายได้ทุกอย่างทุกอย่างและที่สุดก็ได้ทรงตรัสไว้เป็นปัจฉิมโอวาทว่า “เขรมมา เหตุปัพพวา เตสังเหตุง ตถาคโต เตสฺสญโย นิโรจจ เอวังวาทิ มหาสम्मโน” สิ่งทั้งหลายทั้งปวงย่อมเกิดแก่เหตุ ตถาคตได้รู้ถึงเหตุและพบวิธีดับทุกข์อันเกิดแต่เหตุนั้นไว้แล้ว

การศึกษาไทยท่ามกลางบริบทที่ผันผวนปรวนแปรระดับโลกและภูมิภาค ก่อให้เกิดปัญหา และความพยายามในการแก้ปัญหาตามมาอย่างไม่จบสิ้น ถ้าไม่ระวังให้ดีอาจเสียหลักเพราะเราเคยแต่จะ “ตามโลก” ไม่ค่อยกล้าคิดและทำในลักษณะที่เป็นตัวของเราเอง ก็ดูเอาเถิด กระแสการพัฒนาของเรามุ่งแต่จะให้เทียมทันนานาอารยประเทศ คือ ตามเขาไปเรื่อยๆ คิดได้แค่นี้ก็เท่ากับดูแคลนตัวเองว่าเราต้อง จะต้องทำตัวให้ทันโลกเรื่อยไป คือ ทำให้เหมือนบ้านเมืองอื่นที่เรามองว่าเจริญกว่าเรา ความจริงเราน่าจะไปกับโลกเขาได้แต่เราไม่จำเป็นต้องทำเหมือนเขาไปทุกอย่าง “อันที่จริงถ้าเราไม่เหมือนเขา เขาอาจจะนับถือเรามากขึ้นก็ได้” นี่เป็นกุญแจสำคัญ เราคบกับเขา เราดีกับเขา เขาดีกับเรา แต่ลึกๆ เรารู้ว่าเราไม่เหมือนเขา และเรารู้ซึ่งกันและกันได้ อย่างคนมีศักดิ์ศรีเสมอกัน ต้องอย่างนั้นมันถึงจะสมประโยชน์ว่าเป็นสยามประเทศ ขนานแท้และดั้งเดิม ประเทศไทยโดยรวมเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จิตวิญญาณ

¹ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง บรรยายในการสัมมนาปริญญาเอก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2555

ตรงนี้ และการศึกษาไทยไปกับกระแสโลก แต่ไม่ต้องก้มหัวตามไปหมดทุกเรื่อง บางเรื่องเราเรียนรู้เพื่อให้ไปกับเขาโดยไม่เสียรู้ แต่บางเรื่องเราต้องเป็นครูเขาได้ บางเรื่องเรามั่นใจว่าเรามีดี เราก็ต้องเป็นตัวของเราเอง ใครจะเอาอย่างหรือไม่ช่างเขา แต่เราจะไปของเรอย่างนี้ เราจะคิดของเราอย่างนี้ มันต้องถึงขนาดนั้นถึงจะสมศักดิ์ศรี ตัวอย่างเรื่องนี้ขออ้างถึงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำร่องมาหลายสิบปีแล้ว เรื่อง **เศรษฐกิจพอเพียง** เศรษฐกิจพอเพียงของ พระเจ้าอยู่หัว มีรากเหง้ามาจาก วิถีชีวิตเกษตรกรไทย ชีวิตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ทำเงิน แม่กลอง บางปะกง ลุ่มน้ำตาปี และ ปิง วัง ยม น่าน แบบไทยๆ ที่สั่งสมภูมิปัญญาจนเราพึ่งพาตนเองได้ กินอยู่อย่างเรา ดีมากอยู่แล้ว มีข้าวหอมมะลิ มีส้มโอนครชัยศรี มีน้ำปลาที่ดีที่สุด (คนเวียดนามกิน น้ำปลา คนลาวกินน้ำปลาเหมือนเรา แต่ทั้งลาวและเวียดนามบอกเลยว่าของเขาร่อย สู้ของเราไม่ได้ทั้งข้าวหอมมะลิและน้ำปลา จงรู้ไว้ว่าเรามีสิ่งที่ดีที่สุดในโลก ได้ทราบมาว่า เวียดนาม ลาว เขมร พม่ามาเอาพันธุ์ข้าวหอมมะลิจากทุ่งกุลาร้องไห้หรือเชียงรายไป ปลุกบ้านเขา พระสยามเทวาริราชท่านเฉยเสีย ผลิตได้ ขายได้ แต่ไม่อร่อยเท่าข้าวหอม มะลิไทย มีที่เดียวในโลกที่ทำให้อร่อยเท่านี้ เกิดจากอะไร เกิดจากภูมิปัญญาชาวนาไทย ที่รู้จักเพาะพันธุ์ บำรุงพันธุ์ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาพันธุ์ให้ไปได้ถึงขนาดนี้ จริงหรือไม่เมื่อไปจากเมืองไทยคนไทยส่วนใหญ่ไม่กินเจ็ดวันก็อยากกินข้าวไข่เจียวแล้ว เราก็ต้องกินข้าว ข้าวอังเคิลเบ็น (Uncle Ben) ก็กินได้แต่สู้ข้าวหอมมะลิ ทุ่งกุลาร้องไห้ไม่ได้ มันบ่งบอกว่าเราเก่ง เรามีของดีได้เหมือนกัน การศึกษาก็นั่น เราควรเป็นตัวของตัวเองให้มากขึ้น ไม่ต้องตามเขาไปทุกสิ่งทุกอย่าง

เรื่องน้ำท่วมใหญ่ก็เป็นบทเรียนสำคัญยิ่ง เราไม่ควรลืมน้ำท่วม ฆ่า ตา ทวดของเราในลุ่มน้ำภาคกลาง ท่านปลูกบ้านใต้ถุนสูง หรือไม่ก็อยู่เรือนแพ น้ำขึ้น น้ำลง น้ำท่วมท่านอยู่ได้ตลอด เราลืมนักภูมิปัญญาเรื่องนี้กันหมดแล้ว ในกรุงสร้างตึกสูง ในคลองสร้างถนนใหญ่ สร้างทางด่วน เปลี่ยนกรุงเทพฯ เป็นมหานครแบบนิวยอร์ก โตเกียว แล้วเป็นอย่างไร น้ำท่วมใหญ่ คือ พร้อมกันทั้งคนเมืองใหญ่ คนเมืองเล็ก ชาวนา ชาวไร่ และคนทำโรงงานอุตสาหกรรม เรื่องนี้เป็นบทเรียนใหญ่ราคาแพงที่ทำให้เราต้องตั้งสติ ใช้ปัญญา และสร้างคน คือ ให้การศึกษากันใหม่

จากประสบการณ์การศึกษาในต่างประเทศบ้างโดยเฉพาะการศึกษาของสหรัฐอเมริกา เดิมวิธีแบ่งเกรดคัดนักเรียนปริญญาเอกของมหาวิทยาลัย Columbia ที่ Teacher College มีอยู่สี่เกรด เกรดแรกคือไม่ไหวดูพื้นฐานแล้วไม่รับ ขึ้นมาอีกเกรดคือรับแบบมีเงื่อนไขให้ลองเรียนดูก่อนถ้าไม่ตีพอ (ผมอยู่ประเภทนี้) ก็ไม่รับ เกรดที่สามระดับดี เรียนได้ตามสบาย สรุปว่าเขาให้ผมลองดูก่อนถ้าไม่ได้ตีก็ไม่เอา ระดับสุดท้ายเขาต้องการมากเขาใช้คำว่า "rare bird" คือนกหายาก นานๆ จะโผล่มาสักคน ทั้งปานานๆ เจอนกหายาก

สักตัวแบบนี้เขารับอัตโนมัติ ให้เวลา ให้อิสระ จะคิด จะเขียน จะอ่าน จะทำอะไรให้เลย เป็นพวก rare bird เมื่อจบแล้วถ้าถึงขนาดเขาไม่ให้ไปไหนเอาไว้เป็นอาจารย์เลย ประเภทนี้ภาษาบ้านเราเรียกว่า “ช่างเผือก” แต่ถ้าเป็นนักเรียนจากต่างประเทศเขาปล่อยกลับ หลักสูตรที่ผมเรียนที่นั่นจะเป็นอย่างไรโดยไม่ต้องพูดถึง จริงๆ แล้วเดี๋ยวนี้มันล้ำสมัยหมดแล้ว แต่ที่สำคัญคือเขาให้เรารู้จักความคิดทางการศึกษานักคิดเก่งๆ ใดๆ ของโลกหลายๆ คนที่มาจากสำนักนั้นและสำนักอื่นๆ เขาบอกว่าอ่านทั้งหมดวิเคราะห์ทั้งหมด แล้วไม่ต้องเชื่อใครให้พิจารณาใช้ดุลยพินิจของตัวเอง นี่เป็นประการแรก ประการที่สองครูบาอาจารย์ คณะอาจารย์ที่ปรึกษามักบอกผมว่า “การศึกษาของแต่ละบ้านเมืองแต่ละประเทศเอาอย่างกันไม่ได้นะ ไม่ควรเอาตามอย่างการศึกษาของอเมริกา เพราะเท่าที่รู้อเมริกากับประเทศไทยไม่เหมือนกัน ต้องไปคิดเอาเอง” นั่นแหละคือปัจจัยโมโหวาทที่อาจารย์ให้ผม นี่เป็นการเตือนสติให้รู้ว่าต้องคิดให้ออก ตีบทให้แตกเกี่ยวกับบ้านเมืองเรา ระบบการศึกษาและหลักสูตรที่เราต้องการควรจะเป็นอย่างไรต้องคิดเอง เรารวมตัวช่วยกันหลายๆ คนได้ เดิมในเมืองไทยหลักสูตรระดับประถมศึกษา วัตถุประสงค์ทางการศึกษา เห็นแล้วผมจะเป็นลม กลุ่มใจมากและอับอาย ไม่รู้ใครคิดอย่างไร ไปลอกเอาวัตถุประสงค์ของอเมริกา คือ ของสมาคมการศึกษาอเมริกัน (NEA) ทั้งดุ้น แปลเป็นไทย และเอามายัดเยียดเป็นวัตถุประสงค์ของหลักสูตรไทย

ความจริงประการถัดมาสมัยกรมให้ออกสนามในอดีต พบว่าทำไมเด็กสอบตกซ้ำชั้นมาก ไปพบสาเหตุแท้จริงว่าเด็กเรียนอ่อนจนต้องซ้ำชั้นเพราะไม่ค่อยมาโรงเรียน ทำไมไม่ค่อยมาโรงเรียน เพราะไม่มีจะกิน เรียนอ่อนเพราะไม่ได้มาโรงเรียน เพราะเจ็บป่วย เพราะไม่มีข้าวกลางวันกิน เมื่อผลการวิจัยของผมค้นพบอย่างนี้ จึงได้จุดเริ่มต้นกันใหม่ว่า ต่อแต่นี้ไปโรงเรียนประถมศึกษาจะต้องมีอาหารกลางวันให้นักเรียนกิน ไม่มีก็จะต้องทำให้มี ความทราบถึงพระเนตรพระกรรณ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ท่านเสด็จไปเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ทรงแนะนำให้โรงเรียนทุกแห่งมีการทำสวนครัว เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลูกผัก จนมีกินจนบัดนี้ เด็กน่าจะเรียนดีขึ้นนะ แต่ปรากฏว่าข้อทดสอบมาตรฐานของประเทศไทยทำให้เด็กจำนวนมากสอบตกอีกแล้ว คราวนี้ขีดซ้ายตั้งแต่ประถม มัธยมต้น มัธยมปลาย ขีดซ้ายหมดเข้ามหาวิทยาลัยก็ขีดซ้ายอีก แต่เราก็บอกว่าจะให้ “เทียมทันอารยประเทศ” เราจะต้องกระแทบไหล่อังกฤษ อเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น เกาหลี เมืองจีนได้หรือเปล่ายังสงสัย อาจจะได้บางคนที่เป็นช่างเผือก แต่ส่วนใหญ่แล้วไม่ได้นะ ไปกระแทบไหล่เขาเดี่ยวหน้าหงายกระแทบไหล่ ลิงโคปรัยยังไม่ได้เลย ตรงนี้ทั้งหมดนี้ที่ชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาไทยนั้นอ่อนด้อยเรื่องคุณภาพมาก ปริมาณเราเคยนำเอเชียอาคเนย์ทั้งหมดแต่ในทางคุณภาพเราพูดไม่ได้ บัดนั้นจนบัดนี้ยังพูดไม่ได้ต้องพยายามกันต่อไป แต่ทำอย่างไรคุณภาพจะ

ดีขึ้น ผมไม่เชื่อข้อสอบที่สำนักงานทดสอบออกมา ขาด validity อย่างรุนแรง หนังสือพิมพ์ลงเป็นประจำ ค่าแล้วค่าอีกหลายปีต่อเนื่อง ทุกฉบับลงว่าเด็กไทยอ่อนมาก อ่อนหมดทุกระดับทั้ง A-NET, O-NET อะไรสารพัดอ่อนหมด คัดลอกข้อสอบฝรั่งมา มันไม่เหมือนกัน ข้อสอบเด็กฝรั่งกับเด็กไทย ไม่ได้ทำขึ้นมาให้เหมาะสมกับเด็กไทยโดยแท้จริง หนังสือพิมพ์ไม่เคยพูดถึงเลยว่าข้อสอบมี validity กับเด็กไทยและระบบการเรียนของไทยหรือไม่ ไม่เคยมีใครถาม อยู่ๆ เหมือนกับเราตัวแค่นี้แต่วัดความสูงของเราเทียบกับฝรั่งว่าเราสูงเท่าฝรั่งไหม วัดร้อยครั้งก็ต้องดีกว่าฝรั่ง เพราะเผ่าพันธุ์เรามันตัวแค่นี้ แต่สมองเราไม่เป็นรองใคร ที่คะแนนเราได้อย่างนี้ไม่ได้หมายความว่าเด็กไทยเราไม่ฉลาด แต่เครื่องวัดมันไม่ตรงเรื่องที่เราจะวัดต่างหาก นี่คือข้อด้อยของเราที่เราชอบอ้างมาตรฐานต่างประเทศเพื่อมาเขกหัวดูแคลนพวกเราเอง ว่าเราแย่มาก ถามกันดังๆ ว่าข้อสอบ A-NET, O-NET มี validity กับเด็กไทยและระบบการเรียนการสอนต่างมากน้อยเพียงใด สอดคล้องกับสาระสำคัญของหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอนของเรามากน้อยเพียงไร ถ้าไม่สอดคล้องเพราะทำไมบรรทัดฝรั่งหรือไม้อบบรรทัดนานาชาติมาวัดเราก็ดกเรื่อยไป เพราะฉะนั้นไม่ถูกต้อง เหมือนวัดว่าเรากินจุเท่าฝรั่งไหม ฝรั่งกินแฮมเบอร์เกอร์สามอันเรากินอันเดียวอ้มแล้ว ถามว่าเรากินน้อยสติปัญญาเราเป็นรองหรือไม่ ไม่นะ ตรงนี้ validity เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่ขาดไป ที่ผู้วิจัยการศึกษาเขาบอกว่า ต้องตั้งคำถามนี้กัน

ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันคืออย่างไร อยู่ท่ามกลางสี่วง วงที่หนึ่งใหญ่ที่สุดคือวงของโลกโดยรวม วงที่สองคือเอเชียทั้งหมด วงที่สามคืออุษาคเนย์ และวงที่สี่คือประเทศไทยเราเอง เราทำงานอยู่ภายใต้กำกับของเหตุปัจจัยสิ่งแวดล้อมและกระแสหลักๆ ของโลกถึงสี่ระดับมาเป็นเงื่อนไขของการจัดการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นเราจะไม่โทษตัวเอง แต่สิ่งที่เราพึงทำคือเราต้องรู้เท่ารู้ทันทั้งสี่กระแสว่ามีอะไร ระดับโลกโดยรวมโลกเปลี่ยนแปลงไปมากโดยเฉพาะเมื่อขึ้นศตวรรษที่ 21 เมื่อแปดสิบปีมาแล้วผมเพิ่งเกิดยังไม่เปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่เปลี่ยนแปลงการปกครองประชาธิปไตย ยี่เกปากจัด ลำพูนร้องบทจำได้ใหม่ “พระยาพลเป็นต้นเหตุ พระยาสุรเดชเป็นต้นเรื่องขับเจ้าออกไปเสียเอา... มาครองเมือง” 2475 เป็นอย่างนั้นในความเข้าใจของชาวบ้าน ยี่เกปากจัดว่าอย่างนี้ ถามว่าปัจจุบันเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า เป็นยิ่งกว่าเป็น นี่คือเหตุปัจจัยทางการเมือง โลกโดยรวมเปลี่ยนแปลงไปอีกมากที่สำคัญอย่างหนึ่งคือว่า ประชาธิปไตยเป็นกระแสที่ฝรั่งยึดยึดให้เราให้เป็นประชาธิปไตยของเสียงข้างมากลากไป ที่จริงหลักการของมันดี อยากเป็นประชาธิปไตย แต่ฝรั่งหลอกให้เป็นอ้างว่าเป็นสากลมันจะได้เอาเปรียบเราได้ง่ายขึ้น ในกระแสประชาธิปไตยโดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบพวกมากลากไป เราก็ได้รัฐบาลคุณภาพต่ำ แล้วต่างชาติโดยเฉพาะมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง

มันก็มาหลอกเราได้ง่ายๆ ดูข้อตกลงสัญญาการค้าระหว่างประเทศซึ่งเราเสียเปรียบมากน้อย มหาศาล โลกโดยรวมเปลี่ยนไป อีกอย่าง คือ อุตสาหกรรมมาแรง เทคโนโลยีมาแรง ที่มาแรงต้องใช้ทุนใหญ่ ทุนเล็กไม่ได้ ทุนใหญ่ข้ามชาติและต้องซุทธพยากรสินแร่ทุกอย่างรวมทั้งข้าวปลาอาหาร ป่าไม้ ในทะเล บนบก บนภูเขาเอามาหมดเพื่อบำรุงบำเรอความสุขของมนุษย์ ผลิตและขายกันไร้ขอบเขต แต่กำไรไปอยู่ที่นายทุนใหญ่ได้แก่ นายทุนชาติ นายทุนข้ามชาติ มียี่ปี่ว ซาปี้ว มากมายก่ายกอง แม้แต่กาแฟจะกินคลายความเครียดสักหน่อยก็เป็นกาแฟฝรั่งเกือบทั้งนั้น (ก็ยี่งดีที่ยังมี “กาแฟโบราณ” ให้กินเป็นทางเลือก) ทุนนิยมมันมาแรงบนฐานของการผลาญทรัพยากร เอาทุกอย่างผลาญไปผลาญมา เมืองไทยป่าเรียบไปมาก และนี่เป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้หน้าท่วมรุนแรงมาก หน้าท่วมฉับพลัน ทรัพยากรทุกอย่างเรานำมาแปรเป็นเงินเป็นทองแต่ส่วนแบ่งจำนวนมากไป นายทุนชาติขนาดใหญ่ และนายทุนข้ามชาติ เราก็กินแต่ลูกจ้าง เป็นกรรมกรเป็นซาปี้ว ยี่ปี่ว ไปตามเรื่องตามอัธยาศัย “ถ้าไม่ชอบเอ็งไม่ต้องทำก็ได้มีคนอื่นพร้อมที่จะทำ” ถ้าไม่ทำจริงๆ พม่า ลาว เขมร ยินดีอพยพมาทำ เตี้ยนี่มาทำอยู่หลายล้านคนแล้ว เมื่อเป็นอย่างนี้เราถูกหลอกให้เป็นประชาธิปไตยและเศรษฐกิจทุนนิยมรุนแรง ผม ได้ข่าวมาและมีคนที่ เป็นชาวสุพรรณหวัดดียืนยันว่ามีคนต้องการรวบรวมที่ดินที่สุพรรณบุรีเป็นหมื่นไร่เพื่อขายให้แขกอาหรับเอามาทำนาเพื่อส่งออก ไปป้อนเมืองแขก และคนทำนานั้นไม่ใช่ใครที่ไหน เป็นนายทุนเอาเทคโนโลยีก้าวหน้ามาแล้วจ้างชาวสุพรรณบุรีที่เคยเป็นเจ้าของที่นาที่แหละเป็นกรรมกรทำให้อย่างนี้ไม่เรียกระบบทาส แล้วเรียกอะไร นายทุนคนไทยคบคิดกับต่างชาติทำเข้าไปได้ใจอำมหิตเหลือเกินขายที่ดินให้ต่างชาติเพื่อจะมาทำอย่างนี้ ไม่เฉพาะเรื่องทำนาอย่างอื่นก็เหมือนกันพร้อมที่จะขายทุกเมื่อ ขายจนกระทั่งลูกสาวก็ขายได้ เรากำลังเป็นเหยื่อของทุนนิยม সামานย์อย่างถอนตัวไม่ขึ้น แล้วเรามีลูกมีเต้านะ เราผลิตลูกของเราให้ทำงานมีรายได้ดีรายได้ดีไม่ใช่ข้าราชการ คนรุ่นใหม่ไม่เอา รุ่นลูกเราไม่เอา ต้องไปทำบริษัทเอกชน หรือนานาชาติ ชื่อแบบญี่ปุ่น ชื่อแบบฝรั่งที่ให้เงินเดือนดี ๆ เงินเดือนเรือนแสน หลานผมอายุ 11 ขวบ บอกพ่อเขาว่า “อ้อ เงินเดือนข้าราชการไม่เอา ไม่พอกิน” คนเราทุกวันนี้ 11 ขวบเขาบอกว่าจะอยู่ได้ต้องมีเงินเดือน 1 แสนบาทขึ้นไปและเขาเตรียมตัวจะไปอย่างนั้น สิ่งเหล่านี้มากกระทบระบบการศึกษาไทยอย่างไร โรงเรียนที่ชัยภูมิ น่าน สตูล เขาไม่ไปหรอกเขาต้องไปโรงเรียนอินเตอร์กันทั้งนั้น คนมีเงินในกรุงเทพฯ คนมีเงินในต่างจังหวัดไม่เรียนโรงเรียนไทยกันแล้ว เตรียมอุดมก็ต่ำไปแล้ว เขาไปอยู่สองแห่ง คือ 1) โรงเรียนอินเตอร์ในชั้นเนล เตี้ยนี่เป็นดอกเห็ดเลยมีมากมายตั้งแต่ชั้นอนุบาล ประถม มัธยม ถึงเตรียมอุดมที่จะไปต่อมหาวิทยาลัยต่างประเทศ 2) มีเงินมีทอง โรงเรียนเมืองไทยไว้ใจไม่ได้ถึงเป็นโรงเรียนอินเตอร์ก็อย่าเลย มันไม่โก้เท่าไร ส่งไปอังกฤษ

อเมริกา ฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ ไปโตที่โน่นเลย เป็นหนุ่มเป็นสาวแล้วกลับมาเป็น VIP โก้กว่า เป็นคนเหนือคน ไปเลยพ่อแม่มีเงินให้ไปเลย ห้าปีสิบปีไม่ต่างกัน ส่งไปซบตัวเพื่อกลับมาเป็นเจ้านาย

กระแสโลกที่มาขายประชาธิปไตยจอมปลอมและทุนนิยมให้แก่เรา เราเป็นเหยื่ออย่างรุนแรง เพราะฉะนั้นตั้งแต่นี้ไปคนเก่งมากๆ คนดีมากๆ จะไม่ทำราชการจะไปอินเตอร์เนชั่นแนลหรืออย่างน้อยก็ไปภาคเอกชนที่จ่ายดีกว่า ราคาของคนเปลี่ยนไปตามค่าเงินและค่าทุน อย่างนี้ประเทศไทยจะไหวไหม เราจะไปผลิตคนเอาไปทำอะไร ทำอะไรก็ไม่ได้ เพราะว่ามันไม่เข้ากับทุนนิยมโลกาภิวัตน์ เรามานั่งเพื่อเจ้าพ่อพัฒนาหลักสูตร เปลี่ยนวิธีสอน วิธีวิจัย นอกจากวิจัยเชิงสถิติแล้ว วิจัยเชิงคุณภาพเราก็อ้าง แล้วผลิตคนแบบไหนไป เพราะว่าแรงงานเราก็ใช้แรงงานพม่า เขมร ลาว หรือไกลกว่านั้น คำขายก็มีทั้งญี่ปุ่นทั้งจีน ทั้งฝรั่งมาเต็มบ้านเต็มเมือง มาหากินกับไทยถึงมีรายได้ดีและอยู่ได้ ต้องไปทำงานกับเขาเหล่านี้ทั้งสิ้น ตรงนี้คือ ความล้มเหลวของประเทศไทยที่ทำให้ระบบการผลิตคนทางการศึกษา ตามหลักสูตรที่เราเห็นว่ามีความค่า และคุ้นเคยเรียนแล้ว โขกกระดานกันหมด เพราะไปอย่างนี้ ส่วนที่เรียนก็เรียนกันไปอย่างนั้น อะไรที่เห็นว่าดีก็บรรจุเข้าไป อยู่ๆ ก็บอกว่าให้เรียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผมเห็นด้วยกับพระบรมราชินีนาถเพราะมีค่ายิ่ง และให้ครูบาอาจารย์ ศึกษานิเทศก์ไปคิดเอาว่าท้องถิ่นมีอะไร ชัยภูมิมีอะไร เชียงใหม่มีอะไร นครศรีธรรมราชมีอะไร ภูเก็ตมีอะไร ระยองมีอะไร ไปคิดเอาแล้วเอามาบรรจุให้เด็กเรียน แต่ยังไม่ถึงไหน เรื่องนี้เรื่องใหญ่นะ จะให้เรียนไปทำไม ผมมีคำตอบคือ เรียนเพื่อให้เด็กเรียนรู้เกิดที่ชัยภูมิ เกิดที่เชียงใหม่ เกิดที่นครศรีธรรมราช หรือเกิดที่นครนายก ขอให้รู้เกิดว่าร้องเพลงชาติไม่ได้ ร้องเลื่อนลอย แต่มีปู่ย่าตาทวดของเราอยู่ในเพลงชาตินั้น สุพรรณบุรี สิงห์บุรีรบพม่า ปู่ย่าตายายเราอยู่ในนั้น กู้บ้านกู้เมืองมา เพราะฉะนั้นท้องถิ่นจะมีความสำคัญเหมือนกับประเทศชาติ มิใช่เรา เรียนเรื่องไทยรบพม่า เรียนเรื่องสามกรุง สุโขทัย ออยุธยา รัตนโกสินทร์ แต่ว่านครศรีธรรมราชอยู่ตรงไหน เชียงใหม่อยู่ตรงไหน ชัยภูมิอยู่ตรงไหน เราไม่แน่ใจเลย เราจะรักชาติที่ก็ต้องมีกีฬาซีเกมส์ เอเชียนเกมส์ หรือว่าชกมวย เราจึงจะรักชาติ มันเลื่อนลอยไร้สาระซึ่งอีกหน่อยก็ลืมได้หมด ไม่จับใจอะไร แต่ถ้าเรียนประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์และภูมิปัญญาของท้องถิ่นแล้วมันอยู่ในเลือดในเนื้อของแต่ละคน เรารู้ว่าเราเป็นใคร อยู่ตรงไหนของประเทศไทย ร้องเพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมีแล้วเราอยู่ตรงไหนในเพลงเหล่านี้ มันเกิดความตื่นตาตื่นใจ เกิดความประทับใจ เกิดสำนึกที่ถูกต้องขึ้นมาคุณค่ามันเป็นอย่างนั้น แต่ไม่รู้เหมือนกันว่าทำกันไปถึงไหนแล้วเรื่องของประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น นั่นคือ สิ่งที่สำคัญควรจะมี แต่เรายังมีไม่พอ

มาถึงเอเชียใครเป็นยักษ์ใหญ่อยู่

- จีนเป็นยักษ์ใหญ่อยู่ใกล้แค่รับศาสนา วัฒนธรรมและภาษาจากอินเดีย แต่กับจีนเราแต่งงานด้วย เรากินอาหารจีน เราใช้ตะเกียบเป็น เราคบจีนและจีนมาเป็นพี่เป็นน้อง เครื่องมืออะไรต่างๆ มากมาย กายกอง เราคบจีนกับคบแขกต่างกัน เราไหว้ก่งนะ ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีเราเป็นลูกศิษย์อินเดีย แต่การกินอยู่การทำมาหากิน ภาษา วัฒนธรรมชาวบ้านเราใกล้ชิดกับจีนมากกว่าอินเดีย แล้วภาษาของเราก็มีทั้งบาลี สันสกฤต เขมร ไทย จีน ปนอยู่อย่างนั้น ภาษาไทยเราเลยอินเตอร์ในแบบของเรามาจนแล้ว

- เกาหลีมาแรง วัยรุ่นลูกหลานเราติดเกาหลีออมแงม ทั้งเพลงทั้งละคร ประวัติศาสตร์เกาหลี นิทานประวัติศาสตร์เกาหลีให้ทเรียนอะไรดี ๆ ตอนนี่เรื่องผ้าของจีนก็มาแทนแล้วดีเหมือนกันสวยมาก จากเกาหลีที่มาแรงทางเศรษฐกิจและโทรศัพท์มือถือก็ต้องมีซัมซุง (Samsung) คู่กับโนเกียฟินแลนด์ และเกาหลีก็มีอีกหลายอย่าง คนไทยเราก็คอบหมดเอาหมด

ภูฏาน Small is beautiful มกุฎราชกุมารของเขาขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ราชาภิเษกเมื่อเร็วๆ นี้ เจ้าสาวสวยมากแต่งตั้งเป็นเจ้าหญิงองค์ใหม่ แต่งตัวแบบของเขา จริตกิริยาเป็นแบบเขา เคารพเลื่อมใส พระเจ้าอยู่หัวของเรา และรับของดีจากเราคือเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับประเทศของเขา เขาเล่นเศรษฐกิจพอเพียงและกล้าหาญชาญชัย เป็นเมืองหลังเขา เมืองเล็กนิดเดียวพลเมืองหกแสนคน แต่ภูฏานนำศึกษาตรงที่ว่าเขาไม่นับความเจริญของประเทศจาก National Products แต่เขานับ Gross National Happiness (GNH) เป็นประเทศแรกที่ถูกมองว่ายากจนจัดโดยไม้บรรทัดฝรั่งแต่มีเกณฑ์การวัดมวลรวมความสุขของคนในประเทศสูงลิ่วสูงกว่าไทยแลนด์อีก เพราะฉะนั้นจับตามองประเทศนี้ให้ดี นี่ก็เป็นประเทศเอเชียเพื่อนบ้านที่เราต้องเรียนรู้จากเขาเหมือนกัน อย่าคิดว่าเราแน่กว่า เราใหญ่กว่า ฐานะดีกว่า รวยกว่า เก่งกว่า ฯลฯ คิดอย่างนั้น อหังการเกินไป ดูเขาให้ดีจะพบสัจธรรม พบความดี พบความจริงที่มีรากของเขาเอง

- ญี่ปุ่นคุณอนันต์โทซุมหันต์ เราชื่นชมศิลปะ วัฒนธรรม ปรัชญาของเขา โดยเฉพาะศิลปะ ตั้งแต่ยธู ชงน้ำชาไปถึงการจัดดอกไม้ (Ikebana) ไร่เทียมทาน เก่งมาก แต่ที่ประทับใจคือเรื่องการปฏิรูปการศึกษาของญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยรัฐบาลนาคาโซเน่

- เปรียบเทียบกับอเมริกา สมัยปฏิรูปการศึกษา 1983 คนอเมริกันบอกว่า ไม่เห็นต้องปฏิรูปการศึกษาเลย เพราะว่าโรงเรียนดีมีอยู่แล้ว เหมือนคนไทยโดยรู้ว่าโรงเรียนไหนดี ที่อยู่แคลิฟอร์เนียร์ บอสตัน หรือนิวยอร์กเขาก็ส่งลูกหลานไปเรียนที่นั่น เพื่อเตรียมคนเข้าฮาวาร์ด เยล พรินสตัน คอร์เนล หรือเบอคเลย์ สแตนฟอร์ด ฯลฯ สังคมอเมริกันปฏิรูปไม่สำเร็จเลย และที่ไม่สำเร็จอย่างยิ่งเพราะอะไร เพราะภาคทฤษฎีอย่าง

หนึ่ง ภาคมหาวิทยาลัยอย่างหนึ่ง ตัวแปรสำคัญมาก คือ เงินเดือนครูในอเมริกาต่ำ จนกระทั่งมีคำพูดในอเมริกาว่า “เป็นครูหรือ Oh ! hard work low pay”

- ไทยเราสมมติมีลูก 4 คน คนจะดูว่าลูกคนไหนหัวดีมากไปเลยไปเรียนหมอ วิศวกรรม เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ฯลฯ ลูกคนนี้หัวไม่ค่อยดี ปานกลางแต่ไม่โง่และเป็นผู้หญิงด้วยอยู่ใกล้พ่อใกล้แม่ ไปเรียนครูที่จะได้อยู่ใกล้ ดูแลพ่อแม่ ความเห็นทั่วไปของเราเป็นแบบนั้น คนเก่งไปเป็นวิศวกร เป็นหมอ ตอนนี่เกิดอะไรกับหมอและวิศวกร วิศวกรคิดว่าเขาเก่งกล้าสามารถทำเขื่อน ทำระบบระบายน้ำ ทำประตูน้ำ ทำอุโมงค์น้ำ เอาน้ำลงอุโมงค์น้ำไปออกอ่าวไทย แต่ตอนน้ำท่วมเจียบกริบเลย หมอตอนนี่ก็แย่งตัวกันมาก โดยเฉพาะหมอเก่งๆ แย่งตัวกันระหว่างโรงพยาบาลเอกชนจนกระทั่งเก่งกล้าสามารถไปอยู่รัฐบาลให้เปิด กรุงเทพ-เชียงใหม่ สงขลาเป็น Medical Hub เป็นแหล่งรับผู้ป่วยจากต่างประเทศตั้งแต่ภูฏาน อินเดีย ปากีสถาน อาหารุซซาคเนย์ทั้งหลายแห่มาเมืองไทย อะไรลีนกินประเทศไทย ทุนนิยมข้ามชาติลีนกินประเทศไทยเกือบหมดตัวแล้ว เราจะทำอย่างไรดี พุดตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม เราต้องเลี่ยมสอนลูกหลานของเราไม่ให้เอาตัวกับทุนนิยมเพราะเท่ากับไปตาย ไปให้เขาเหยียบ ไปเป็นผู้เสียเปรียบ ทั้งระบบไม่มีทางรอด ทางออกมีอย่างไรจะได้พุดกันต่อไป

จากเอเชียถึงอุซซาคเนย์หรือที่เราเรียกกันใหม่ว่าอาเซียน อุซซาคเนย์เป็นคำไทยที่ไพเราะ อุซซาคเนย์แปลว่า รุ่งอรุณ ที่เพื่อนบ้านอยู่ๆ เราก็จะปิด-เปิดปีการศึกษาตามระบบสากลคือเลื่อนไปเปิดเดือนกันยายน นั่นมันเมืองหนาวเมืองฝรั่ง เราเปิด-ปิดแบบของเรามันสอดคล้องฤดูกาลของประเทศไทย หน้าร้อนเกี่ยวข้าวแล้วพักสงกรานต์ หลังสงกรานต์ฝนตก เริ่มทำนาไถหว่านกันใหม่ วิถีชีวิตชาวบ้านไปตามนั้น โรงเรียนเปิด พฤษภาคมทุกอย่างมันสอดคล้องกันพอดีไม่เอา เราจะไปเหมือนต่างประเทศ แต่เราเป็นเอกราชมาช้านาน ผมเป็นคนหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยที่จะเปลี่ยนเวลาเรียนให้ไปตรงกัน เพราะที่แล้วมา 50 ปี 100 ปีเราก็กเปิดเดือนพฤษภาคม มิถุนายน แล้วเราก็กไปสอบไล่เดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม แล้วก็จบชั้นกันไป ส่วนจะไปเรียนต่อต่างประเทศก็ไม่น่าเป็นปัญหา แต่ที่จะไปปรับให้เหมือนกันหมดแบบเมืองฝรั่งทำไม สอดคล้องกับไทยหรือไม่ เพราะฉะนั้นหวังให้ตีการปรับตัวแบบนี้มันฉาบฉวยเหลือเกิน จะเข้าสู่อาเซียน เราจะต้องปรับทำที่เรารู้อะไรอย่างไรมันจะเหมาะสมกับอาเซียน อาเซียนไม่ได้มีแต่ความแตกต่างแต่มีความละม้ายคล้ายคลึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ สมัยโบราณมีการถ่ายเทวัฒนธรรม ถ่ายเทประชากรและศิลปะกันมากมาย หน้าตาพวกเรากับหน้าตาเพื่อนเราที่จะไปเห็นที่มาเลเซีย ที่อินโดนีเซีย ลาว เขมรไม่ต่างกัน การแต่งตัวเวลาเข้าเครื่องโบราณเท่านั้นที่ต่าง แต่โดยทั่วไปดูไปแล้วก็เหมือนกัน เพราะฉะนั้นในทางศิลปวัฒนธรรมเราแยกย้ายถ่ายเท แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างคนนับถือกัน เสมอกันมา

ชานาน ไม่ต้องพูดถึงเรากับเขมร ลาวใกล้ชิดกันมาก ระดับประชาชนก็แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์กัน ทำให้มีการเชื่อมประสานวัฒนธรรม ภาษา ศิลปะ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิตให้ละม้ายคล้ายคลึงกันหมด เพราะฉะนั้นอาเซียน ไทย ลาว เขมร พม่า มลายู ชาว ฯลฯ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันมากมาย “รบกันบ้าง ตีกันบ้าง” เป็นธรรมดา แต่แลกเปลี่ยนเรียนรู้มหาศาล ที่ผมชื่นชมมากคือ ที่จังหวัดเลยมีพระธาตุศรีสองรัก แปลว่าอะไร แปลว่า พระมหากษัตริย์ทั้งสองราชอาณาจักรรักใคร่สามัคคีกันดี จึงมีพระธาตุศรีสองรักไว้เป็นหลักฐานว่าเรารักนับถือกัน

นอกจากการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ การเมืองเพื่ออำนาจต่อรองเพิ่มขึ้น เราคาดว่าเมื่ออนาคตเนี่ยถึงกันหมด จะจัดการศึกษาอย่างไรให้สอดคล้องกับอาเซียน

1. ควรแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นองค์รวม คือ ฟังพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจ การค้า และผลผลิตทางการเกษตร และอุตสาหกรรม ไปมาหาสู่กันอย่างเพื่อนคบเพื่อนที่เคารพศักดิ์ศรีซึ่งกันและกันเป็นดีที่สุด

2. ควรปรับปรุงสังคายนาลัทธิสัจธรรมประวัติศาสตร์เราใหม่ เราเรียนแต่เรื่องไทยรบพม่า จนเราจำว่าบรรพบุรุษเราเป็นศัตรูกับพม่าซึ่งมันจริงบ้างไม่จริงบ้าง ศัตรูจริง ๆ คือฝรั่งมาด้วยมุกแปลก ๆ ฝรั่งคือศัตรูตัวร้ายเลย พม่ากับไทยเรารบกัน รบก็ส่วนรบ ตีก็ส่วนตีแล้วคนไทยที่มีเชื้อสายมอญจากพม่าก็มีอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง เชื้อสายพม่าทางเชียงใหม่ก็มี เพราะฉะนั้นต้องเปลี่ยนประวัติศาสตร์กันใหม่ ทุก ๆ วันนี่เราต้องอาศัยแรงงานพม่ามาใช้เพื่อความเติบโตของเศรษฐกิจไทย เราต้องเขียนประวัติศาสตร์กันใหม่ ลาวเป็นใคร เรากับลาวต่างกันใหม่ แทบไม่ต่างกันเลย เราต้องเขียนประวัติศาสตร์กันใหม่ เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ภาษา วรรณคดี ดาหลังของอิเหนากับเรื่องอิเหนาของเราเรื่องเดียวกัน มหาภารตยุทธ์ที่เขารับจากอินเดียเราก็รับจากอินเดีย รู้เรื่องตรงกับเราหมด หนึ่งตระกูลก็เหมือนกัน วายังกุลิต ของเขากับหนึ่งตระกูลของเราก็ละม้ายคล้ายคลึงกัน

3. ข้อดีของอาเซียน หรืออนาคตเนี่ย คือ หลายๆประเทศรวมกันเราจะมีประชากรมากประมาณ 600 ล้านคนมากที่สุดคืออินโดนีเซียกว่า 600 ล้านคน แต่รวมกันทั้งภูมิภาคแล้วประมาณ 600 ล้านคน เพราะฉะนั้นความเจริญทางเศรษฐกิจ เรามีทรัพยากร เรามีเทคโนโลยี เรามีภูมิปัญญาที่หลากหลายมากมายอยู่ในทุกๆ ประเทศเหล่านี้ ถ้าเราเรียนรู้ซึ่งกันและกันแล้ว รวมตัวกันให้พอเหมาะพอดี เราจะมีอำนาจต่อรองสูงขึ้น รวมตัวกันโดยให้อิสระต่อกันแต่ฟังพากันตามสมควร แต่ไม่ถึงกับรวมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เหมือนกับสหภาพยุโรปที่ระบบการเงินเหมือนกันหมด มีรัฐบาลร่วมกันเป็นรัฐบาลสองชั้น ประเทศชั้นหนึ่ง ไม่ควรทำอย่างนั้นเพราะเราเรียนรู้จากยุโรปว่ากำลังมีปัญหาบางอย่างหลงกลเห็นด้วยกับความเป็นอาเซียนไปเสียทุกอย่าง เพียงแค่แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

ฟังพากัน เพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับโลก คือให้เราสามารถต่อรองกับจีน กับญี่ปุ่น อินเดีย ฝรั่งเศส และแขกอาหรับ ฯลฯ ได้ดีขึ้น ขณะเดียวกันเราสงวนสิทธิ์เป็นตัวเราเอง คักคักศรี เสมอกันคบกันอย่างไม่ดูแคลนกันโดยเฉพาะลาว เขมร เรากับลาวต้องเคารพคักคักศรี เสมอกัน จะว่าไปเขมรเขาเคยเป็นครูเราเช่นเดียวกับที่เราเป็นครูเขา เขมรกับเรา เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ควรจะเคารพกันในระหว่างกลุ่มอาเซียน จะเป็นผลดีแก่เรา ถ้าเรา สงวนสิทธิ์ที่จะมีคักคักศรีและเป็นตัวของเราเอง และก็ไม่ต้องไปตามเขาเกินกว่าเหตุ เช่น การเปิด-ปิดเรียนเวลาเดียวกันยังไม่มีคามจำเป็นขนาดนั้น

มาถึงประเทศไทยของเราเองในบริบทที่มีปฏิสัมพันธ์ลึกและกว้างกับโลก ทั้งลึก และกว้างกับเอเชียและอุษาคเนย์ เราเห่อโลกาภิวัตน์มาก ตอนนี้เริ่มคลายลง เราเคย เห่อไปเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่แต่ตอนนี้ก็เฉยๆ แล้ว แต่กระแสที่มาเจียบๆ มา หนึ่งๆ มาสมม่าเสมอไม่ฮือฮาแต่ผมคิดว่าแข็งแกร่งและมีรากลึกคือ กระแสเศรษฐกิจ พอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผมวิเคราะห์ว่าเศรษฐกิจพอเพียงของ พระเจ้าอยู่หัวเป็นการทำทนายและทวนกระแสนิยมข้ามชาติอย่างลึกซึ้งและเจียบคม มาก เศรษฐกิจพอเพียงแปลว่าอะไร

ประการแรก หมายความว่า ชาวนาทำนาพอกิน ชาวไร่ ชาวสวนผลไม้ ชาว ประมงก็ทำพอกิน ที่พอกินเพราะบำรุงรักษาและพัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ตลอดจน รักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ทำนุบำรุงดิน บำรุงน้ำ บำรุงรักษาป่า บำรุงต้นข้าว บำรุง กุ้ง หอย ปู ปลาต่างๆ ให้สมบูรณ์ดี แล้วเราจะมีกินมีใช้ชั่วลูกชั่วหลานเศรษฐกิจพอเพียง หมายความว่าอย่างนั้น

ประการที่สอง หมายความว่าเราไม่เห่อตามทุนนิยมโลก แต่เราสงวนสิทธิ์ที่จะ มีคักคักศรีของตัวเอง เรามีสไตล์ชีวิตของเรา เราเป็นคนมีคุณค่าทุกวันนี้ไม่ใช่เพราะเรา รู้จักกินพิชซ่า กินสเต็ก สตู หนูกลม เราเป็นคนมีเกียรติมีคักคักศรีทั้งๆ ที่เรายังกินน้ำพริก ปลาหู กินข้าวหอมมะลิ ผลไม้ ส้มโอนครชัยศรี ปลาสดสดสมุทรปราการ ลำไยเชียงใหม่ ทุเรียนนนท์ (เดี๋ยวนี้หายากและแพงมาก) สะตอปักขี้ไต้เรามีมากมายหลายหลาก เรา กินอยู่แบบเรามั่นดีอยู่แล้ว ถ้าใครจะเอาตามอย่างเรา มาซื้อจากเรา เราไม่ว่าเรายินดี แต่อยู่ๆ เราจะเปลี่ยนไปเห่อของพื้นๆ ของฝรั่ง เช่น จะกินฮอตดอก แฮมเบอร์เกอร์ก็คิด ให้ดี ฟาสฟู้ดของคนไทยคืออะไร ถ้าอเมริกัน คือ แฮมเบอร์เกอร์ ฟาสฟู้ดของเรา คือ ข้าวราดแกง กระเพราไก่ไข่ดาวและก๋วยเตี๋ยว เรามีของดี เราต้องอยู่แบบของเรา ขณะ เดียวกันก็มีคักคักศรี มีเกียรติยศเท่าเทียมกับใครในโลก เราไม่ดูแคลนใครแต่ไม่ให้ใคร มาดูแคลนเรา อยู่อย่างเรา แต่ไม่ต้องไปบอกใครว่าเรากินข้าวกับแกงส้มและปลาสด แต่คักคักศรีเสมอกัน เรากินอะไรเรื่องของเรา เผลอๆ พวกเขานั้นแหละจะมากินอย่างเรา เพราะมันอร่อยและมีคุณค่าทางอาหารและยาสูง ฝรั่งนกรู้มาเมืองไทยตอนหลังไม่อยาก

กินอาหารฝรั่งเพราะมันแพงอร่อยจริงแต่แพง แล้วมากินอย่างเรา แล้วกินข้าวกับกระเพาะไก่ไข่ดาว กินแล้วบอกว่า “อร่อยดี” กินเสร็จจะพวยเบ่ไปแล้ว ราคาถูกแต่มีความสุขมาก พวกเราว่างสงกรานต์กัน เขาก็รำด้วยสนุกกันใหญ่ เพราะฉะนั้นเราไม่ต้องอายุใครที่อยู่แบบของเรา ตรงนี้จึงคิดว่าไทยในบริบทของประชาคมโลก เราเป็นตัวของตัวเองดีกว่า แต่เราเปิดใจไม่รังเกียจที่จะเรียนรู้จากคนอื่นเขา แม้ประเทศเล็กอย่างภูฏานเราก็ไม่รังเกียจ ประเทศใหญ่อย่างอเมริกา ยุโรป ญี่ปุ่น เกาหลีเราก็ไป เราคบได้หมด ขณะเดียวกันเราก็เป็นตัวเรา หลายๆ คนเมื่อไปประเทศไหนๆ ในโลกถ้าเกิน 7 วัน จะคิดถึงบ้าน และในบรรดาประเด็นที่คิดถึงก็คือ คิดถึงข้าวราดแกง น้ำพริกปลาหู ชาวใต้ก็อยากกินแกงไตปลา ขนมจีนน้ำยา อย่างนี้ทั้งนั้นแล้วจะไปเปลี่ยนทำไม ไม่เห็นต้องเปลี่ยนเลย เอาแค่เราใจกว้างเรียนรู้ที่จะแตกต่างยอมรับความแตกต่างเหล่านั้นดีกว่า การศึกษาก็เช่นกัน เราเป็นตัวของเราเองดีกว่า

มาถึงโลกปัจจุบันที่ผันผวนปรวนแปร ประเด็นสำคัญคือเรื่องสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงมาก น้ำท่วมที่ผ่านมานี้เป็นบทเรียนราคาแพงสำหรับเรา ไม่ใช่เพราะฤดูกาลเปลี่ยนแต่น้ำในโลกมันมีมากขึ้นเพราะน้ำแข็ง ขั้วโลกเหนือและขั้วโลกใต้ละลาย หิมะภูเขาหิมาลัย และภูเขาแอลป์ (Alps) ละลาย หิมะเกาะกรีนแลนด์ใหญ่หิมะใกล้แคนาดาละลายละลายแล้วน้ำมันไปทั่วโลก มหาสมุทรแอตแลนติก แปซิฟิก อินเดีย มันเชื่อมถึงกันหมด น้ำมากขึ้นดวงอาทิตย์แผดเผาเม็ดแดดจัดขึ้น เมื่อเป็นอย่างนี้น้ำระเหยมาก ฝนก็ต้องตกมาก ตกที่บ้านเราบางส่วนหนึ่ง ที่ออสเตรเลียก็น้ำท่วม ที่ไหนๆ ประเทศไหนๆ ก็ท่วม อินเดียไม่เคยท่วมก็ท่วม ความเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมแรงมากและจะแรงต่อไปเรื่อยๆ คุณหมอประสาน ต่างใจ ทำเรื่องนี้มาช้านานแล้ว ท่านบอกว่า” ผลเอจ โลกมันเอียง เชื้อนทั้งหลายในโลกนี้ 90% อยู่ซีกโลกเหนือ นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย แอฟริกาใต้ ซึ่งอยู่ซีกโลกใต้ มีเหมือนกันแต่น้อยกว่าเยอะ เชื้อนยักษ์อย่างทีอียิปต์ หรือขนาดเชื้อนครินครินทร์ เชื้อนภูมิพล รวมถึงเชื้อนที่ใหญ่ที่สุดที่เมืองจีน ที่เมืองไทยมีเชื้อนมากที่อื่นก็มีมาก ลาว เขมรกำลังจะมีเพิ่มเติมอีก แปลว่า เรารับน้ำฝนแล้วเอาไปไหลดไว้บนเหนือเชื้อนมากมายเหลือเกิน เชื้อนจำนวนมากไหลดน้ำเอาไว้ไม่รู้ก็แสนล้านต้น รวมความว่ามนุษย์เก็บน้ำไว้บนหิ้ง คือ เชื้อนใหญ่น้อยมหาศาล โลกมันจึงเอียง ขนาดหมอประสานบอกว่า ในอนาคตอันใกล้โลกเอียงจนเส้นศูนย์สูตรที่สิงคโปร์จะเคลื่อนมาอยู่ที่กรุงเทพฯ เคลื่อนต่อไปอยู่ที่सानอย แปลว่าเราอยู่เหนือเส้นศูนย์สูตรประมาณนี้เราจะกลายเป็นซีกใต้ของโลก เพราะขั้วโลกเปลี่ยน โลกกำลังเปลี่ยนมาก พายุสุริยะก็จะมาแรง ลูกอุกาบาตจะมาเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ แผ่นดินไหวก็มากขึ้น สึนามิที่เคยมีทางตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะสุมาตรา ทะเลอันดามันทางทิศตะวันตกของเมืองไทย ตอนนี้อ่าวไทยก็ไม่แน่ เพราะว่าสึนามิอาจก่อหวอดแถวฟิลิปปินส์มันมาแรงและไม่มีอะไร

สกัดกันจากฟิลิปปินส์มาถึงอ่าวไทยเลยก็เป็นไปได้เหมือนกัน ขณะเดียวกัน ผังทะเลตั้งแต่สงขลาไปจนถึงประจวบคีรีขันธ์ชีวิตด้วยคลื่นลมแรง ชัดสาตชายหาดรุนแรงกว่าเดิมมาก ไปเที่ยวหลายหนไม่สวยงาม ไม่ร่มรื่น ไม่สงบสบายเหมือนเดิมอีกต่อไปแล้ว มันเปลี่ยนไปหมด แหลมทะเลลมพุกที่ปากพนังยิ่งร้ายใหญ่เปลี่ยนไปมาก การเปลี่ยนแปลงมันมาเร็วและมาแรง แปลว่าพืชพันธุ์ธัญญาหารจากป่าชายเลน บริเวณน้ำกร่อยและไร่นาอันกว้างใหญ่มันจะเปลี่ยนไป ซึ่งมีทั้งดีและไม่ดี สิ่งเหล่านี้ต่อไปจะเปลี่ยนแปลงต่อไปอีก

เราควรสอนเด็กไทยรุ่นใหม่ที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศอย่างไร ไม่ใช่ไปอินเตอร์ แต่เป็นคนที่ต้องอยู่กับเศรษฐกิจพอเพียงที่ทวนกระแสโลกเป็นอย่างดีและหลายประเทศกำลังจับตา ยูเอ็นกำลังจับตามองจะเอาอย่างไทยแลนด์ อยู่อย่างเศรษฐกิจพอเพียงท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมกำลังเปลี่ยนแปลง เราจะทำอย่างไรดี รายละเอียดมีโดยพิสดาร ประเด็นคือหลักสูตรของเรา การศึกษาของเราต้องผลิตคนให้อยู่ได้กับสิ่งเหล่านี้ ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เป็นผู้กระทำ ถ้าน้ำท่วมมาเรื่อยๆ ก็รู้กันอยู่หน้าว่าจะท่วมต่อไปอีกหลายครั้งหลายหน เราจะอยู่อย่างไรดี จะปรับตัวอย่างไรถึงจะเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นเรื่องใหญ่ที่เราต้องให้ใช้ทั้งปัญญาและสติ ต้องใช้ปัญญาและคิดต่อให้ได้ว่าในพื้นที่ของเราเขาจะทำอย่างไรดี ชีวิตกำลังเปลี่ยนแปลงไม่เหมือนเดิมอีกแล้ว ไม่ใช่กรุงเทพฯ เท่านั้นที่มีปลาในนามีข้าว มันไม่ใช่แล้ว มันต้องพยายามมากกว่านั้น

บาทลีนี่พิเศษมากเป็นที่รวมของวัฒนธรรมราชสำนักในเกาะชวาที่รบแล้วแพ้อพยพไปอยู่ที่บาทลีนี่ แล้วเอาวัฒนธรรมราชสำนักของชวาไปอยู่ที่นั่น เขานับถือพราหมณ์(ฮินดู)ทั้งหมด พิธีกรรมไปทางฮินดู แต่ไม่เหมือนทางอินเดีย สวยสดงดงามกว่ามาก บาทลีนี่จึงพิเศษมาก

อิทธิพลของวัฒนธรรมใหญ่ของเอเชียและอารยธรรมตะวันตกที่มีผลต่อเราโดยสังเขป เราเป็นนักเรียนที่ติดตลอดมา คือ สยามเป็นนักเรียนที่คิดเป็น ทำเป็น เรารับลัทธิความเชื่อ ศาสนาจากอินเดีย แต่เราไม่เคยคิดว่าพระพุทธเจ้าเป็นแขกหากแต่เป็นบรมครูของโลก เรารับศาสนา ปรัชญา ศิลปะจากอินเดีย แต่เรามาใกล้ชิดจิ้นในเรื่องชาติพันธุ์ เรื่องความเป็นอยู่ เรื่องค้าขาย เรื่องทำมาหากิน แล้วเรารู้จักเลือกรับ โดยเรานับถืออินเดียเป็นครูทั้งทางพุทธและพราหมณ์ ราชสำนักก็ใช้พราหมณ์มาตลอดอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ เรานับถืออินเดียหรือภารตะเป็นครู วรรณกรรมเราก็รับ ภาษาบาลีสันสกฤตเข้ามาอยู่ในภาษาไทยมากมายเช่นเดียวกับบางส่วนของภาษาเขมร เรานับถือเขาเป็นครู ให้ความรู้ ให้ความรู้ ให้ความรู้ ทั้งหลาย ศาสนา ความเชื่อ ศิลปะ แต่เราไม่แต่งงานด้วย เพราะมันคนละขนาด คนละกลั่น ผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับแขกอาจ จะมีแต่น้อยเหลือเกิน แต่กับจีนเราแยกไม่ออก "ชาติจีนชาติไทยไม่ใช่ใครอื่นพี่น้องกัน" หลวงวิจิตรวาท

การประพันธ์ไว้ วิธีปรับตัวแบบไทยๆ นั้นนำศึกษา เราคบทั้งแขกและจีนที่เป็นครูของเรา แต่เราเลือกรับและผสมกลมกลืนเฉพาะส่วนที่เข้ากับเราได้ นี่คือความสามารถในการปรับตัวของเรา

มาถึงเรื่องการศึกษา รัชกาลที่ 5 เห็นว่าเรียนหนังสือแบบเดิมคนที่รู้เรื่องทำราชการมีน้อยนิดและไม่รู้ทันโลก ดังนั้น จึงตั้งโรงเรียนขึ้นมา ร.ร. มหาตมเล็กหลวง ร.ร. สวนกุหลาบ (ชั้นมัธยม) และร.ร. วัดมหารธรรมพาราม (ชั้นประถม) และต่อมาสมัยรัชกาลที่ 6 ขยายออกไปเรื่อยๆ โดยพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 มีพระราชดำริว่า อย่าไปสร้างโรงเรียนเป็นนอกเทศเลย มันแพง เรายังไม่มีเงินมากพอที่จะสร้างมากเป็นร้อยเป็นพันโรงเรียน ให้อาศัยบารมีของวัดเถิด ดังนั้นโรงเรียนประชาบาลทั้งหลายจึงเป็นโรงเรียนตั้งอยู่ในวัดเป็นเพราะมีพระราชาบายว่า อาศัยวัดเป็นที่พึ่งในการให้การศึกษา และได้ผลจริงตามนั้นทุกประการ แล้วในครั้งกระนั้น ใครก็ตามไม่ต้องไปเรียนจบราชภัฏ แค่อ่านหนังสือเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ไม่เป็นโจรก็มาเป็นครูได้ทั้งนั้น เกณฑ์มาเป็นกันใหญ่เลย ด้วยประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาครั้งที่ 2 พ.ศ. 2478 (พรบ. ประถมศึกษาฉบับแรก ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2464) ผมเข้าป.1 ที่นครศรีธรรมราชได้มีโอกาสเป็นนักเรียนโรงเรียนวัดคนเตียวของลูกคุณพ่อคุณแม่ที่นึกดูแล้วผมก็ภูมิใจ ไม่ภูมิใจได้อย่างไร ผมเป็น Product ของโรงเรียนวัด ผมจำห้องเรียนผมได้อยู่ที่ศาลาวัด มีพระประธาน ผมอยู่ป.1 หนึ่งหน้าพระประธาน มีเพื่อนร่วมห้องยี่สิบกว่าคน แต่ด้วยบารมีของวัดที่ทำให้ได้เรียนจนอ่านออกเขียนได้และให้ธรรมะเบื้องต้น แกมคุณยายจูงมือไปวัดทุกวันพระ สิ่งเหล่านี้เป็นความทรงจำที่มีคุณค่ามากสำหรับผม เพราะวัดและโรงเรียนให้อะไรต่างๆ ที่เป็นวัฒนธรรมไทย เป็นพระพุทธรูปศาสนาที่ติดตัวผมมาจนบัดนี้ การปรับตัวทางการศึกษาที่ผมได้รับเป็นกรณีตัวอย่างที่ได้บอกได้ชัดเจนว่ามีอิทธิพลมากทีเดียว จากนั้นผมไปเรียนโรงเรียนมิชชันนารีเพราะคุณพ่อเห็นว่าอยู่นครศรีธรรมราชเหลวไหลมาก เกเรมาก ฤทธิมากเอาตัวไปไว้เชียงใหม่ไปโรงเรียนปรีนรยาลัยวิทยาลัยที่เชียงใหม่ ผมก็รักโรงเรียนนี้มากอยู่ได้แค่ 2 ปี กลับมาติดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่นครศรีธรรมราช ได้ยินเสียงปืนใหญ่ เสียงรบกันระหว่างทหารไทยกับทหารญี่ปุ่น พอเสร็จสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เข้ากรุงเทพฯ ผมก็มาเรียนต่อที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน ดังนั้นผมจึงเป็นลูกผสมของโรงเรียนศาลาวัด โรงเรียนปรีนรยาลัย โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน ท้ายที่สุดผมมาเข้าโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ผมก็เลยเป็นส่วนผสมของโรงเรียนคริสเตียนกับโรงเรียนพุทธและโรงเรียนไทยธรรมดา จนบัดนี้เป็นกรณีที่จะฝากข้อคิดไว้ในช่วงปรับเปลี่ยนของระบบการศึกษาไทยเราได้ผลพวงเป็นแบบนี้ แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้น หลักสูตรของไทย นอกเหนือจากภาษา เลขคณิต หน้าที่พลเมือง และศีลธรรมแล้ว ระบบการเรียน ก็ยังมีเรื่องศิลปวัฒนธรรม เรื่องของชีวิตพื้นบ้านและ

ภูมิปัญญาสั่งสมอยู่ในเนื้อหาและกิจกรรมที่เรียนกันด้วย สิ่งหนึ่งที่เรารักษาไว้ได้ไม่ค่อยมีใครพูดถึง ก็คือ ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์เข้ามาสู่เรา แทนที่จะอยู่กับไสยศาสตร์และขนบเดิมๆ มีพัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่ง มีคณะวิทยาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ เริ่มต้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สิ่งที่อยู่บนบัดนี้คือ ความคิดและวิธีการแบบชาวพุทธ ผมขอใช้คำว่า “ปัญญาญาณ” ญาณที่แปลว่าหยั่งรู้ ปัญญาญาณแบบพุทธ วิธีคิดแบบฝรั่งเคารพวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ และหลักสำคัญทางวิทยาศาสตร์ คือ ข้อพิสูจน์ เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ข้อมูลที่เป็นรูปธรรมถึงจะเชื่อ แต่พระพุทธเจ้า พระสาวก เรื่อยมาจนพระสงฆ์ไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน รับเอาวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ผมใช้คำตอนต้นว่า “ปัญญาญาณ” ขอเทียบเคียงภาษาอังกฤษว่า Wisdom และ Contemplation คือ การพิจารณาพิจารณาโดยใช้ปัญญาญาณ ฉะนั้นวิถีชาวพุทธเป็นการให้ศึกษารวมแบบชาวพุทธที่อาศัยปัญญาญาณซึ่งแตกต่างจากข้อมูลเชิงประจักษ์ มาพิสูจน์เป็นรูปธรรมแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่ใช้สติปัญญาไตร่ตรองใคร่ครวญ ทบทวน ตรวจสอบ อยู่ในตัวเอง เรียกว่าเป็นพุทธวิธีของการเรียนรู้ความจริง ได้แก่ อิทธิบาท 4 : ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา วิมังสา คือ การตรวจสอบทบทวนว่าจริงดังนั้นหรือไม่ นอกจากนั้น หลักการเรียนรู้สำคัญยิ่งก็ได้แก่ “ไตรสิกขา” หลักปฏิบัติในการเรียนรู้ของชาวพุทธ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ถอดความไตรสิกขาได้ดังนี้

ศีล การเรียนรู้ต้องมีวินัย จิตและสมองต้องมีวินัยเสียก่อนไม่เถลไถลไม่ฟุ้งซ่าน ใจกับกายอยู่ด้วยกันเป็นปกติ เพื่อให้สามารถจดจ่อแน่วแน่อยู่กับสิ่งที่เรียน ไม่เพื่อเจอไม่ฟุ้งซ่าน ใจที่สงบแน่วแน่คือสมาธิ

ปัญญา เมื่อจิตมีสมาธิพิจารณาสิ่งที่เรียนก็จะเกิดปัญญาตามมา นี่คือปัจจัยที่น่าพิจารณามาก แบบชาวพุทธ

อิทธิบาท 4 อีก คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ถอดความได้ว่า มีใจรักที่จะเรียนรู้ มีความขยันหมั่นเพียร มีใจจดจ่อในสิ่งที่เรียน และหมั่นตรวจสอบ ประเมินว่าสิ่งที่เรียนรู้นั้นจริงหรือไม่เพียงไร

ที่ว่ามาโดยย่อนี้ คือ ปัญญาญาณคู่แผ่นดินมาจนถึงทุกวันนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้เตือนไว้ว่า อย่าลุ่มหลง เป็นลูกศิษย์ฝรั่งเรียนรู้แบบฝรั่งเสียจนลืมสติปัญญาสั่งสมของเราเอง ทุกวันนี้มีน้อยคนนักที่จะเห็นคุณค่าและใส่ใจที่จะทำเอง “เพชรน้ำหนึ่ง” ของกระบวนการเรียนรู้ของชาวพุทธดังกล่าวมาข้างต้นใช้อย่างจริงจัง พอจะมาเรียนวิชาพระพุทธศาสนาที่มุ่งที่จะท่องๆ สอบได้หมด

มาอาการป่วยหนักของการศึกษาของไทย ระดับอนุบาลเป็นระดับที่เด็กจะอยู่เป็นสุข เรียนรู้ตามประสาเด็ก ตามอุปนิสัย แล้วก็เรียนไปเล่นไป ร้องเพลงไป แต่บัดนี้หลายโรงเรียนกลายเป็นเตรียมประถมกันหมดแล้ว โดยจะสอนให้รู้หนังสือโดยเร็ว สอนอักษร

เด็กก็ท่องกันเป็นนกแก้วนกขุนทอง ยิ่งไปกว่านั้นกระแสความนิยมโรงเรียนนานาชาติอนุบาล 1 เรียนภาษาอังกฤษแล้ว ผิดหลักภาษาศาสตร์มากเพราะในความเป็นธรรมชาติของคนจะต้องเรียนรู้ภาษาพ่อแม่ก่อน การเรียนภาษาจึงต้องเรียนภาษาแม่ คือ ภาษาไทยให้ดีเสียก่อน อ่านเขียนมาทีหลัง แต่ฟังและพูดต้องมาก่อน ต้องเข้าใจเป็นอย่างดี หลังจากนั้นอายุ 6-7 ขวบขึ้นไป จะเรียนภาษาต่างประเทศก็ไม่ว่ากันแต่จะเรียนจริงจังกี่ต่อเมื่อตอนขึ้นประถมหรือมัธยมจะเรียนเข้มแข็งได้อย่างไรก็ได้

ยิ่งไปกว่านั้นก็คือ ระบบการศึกษาไทยไม่ได้มีเฉพาะในโรงเรียนตามหลักสูตรที่พวกเราคุ้นเคยเท่านั้นแต่มี รร.กวดวิชา รร.นานาชาติ มีการส่งเด็กไปเรียนต่อต่างประเทศตั้งแต่ยังเล็กมาก ไปเรียนต่างประเทศไปเอาปริญญาที่นั่นเอามาเบ่งกับพวกเราที่เป็นพวก Made in Thailand ตรี โท ไม่มีความหมายต้องเอาปริญญาเอก อเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน หรือญี่ปุ่น ฯลฯ จึงจะมีความหมาย ตรงนี้มันแบ่งวรรณะของคนกันชัดๆ ที่กรุงเทพฯ ผู้มีอันจะกินทั้งหลายจะส่งลูกไปเรียนโรงเรียนนานาชาติตั้งแต่ระดับอนุบาล ต่อประถม จบประถมไปต่อที่อังกฤษ ไปอีตัน แฮร์โรว์ เพื่อจะกลับมาเป็นอภิสิทธิ์ชนชั้นบรรดาราชาแพงอย่างที่ว่า เห็นๆ กันอยู่ ผมไม่ได้ตั้งใจไปตำหนิเขาแต่ชี้ให้เห็นว่ามีกระแสนิยมสร้างคนแบบนั้น คนเหล่านี้จะอยู่ระดับบนของสังคมและเศรษฐกิจไทยโดยอัตโนมัติ แต่พวกเราทำบุญ คือ เราพัฒนาหลักสูตรกระบวนการเรียนการสอนของลูกหลานไทยธรรมดาๆ ให้เรียนรู้ลิ้มรสชาติปากได้ให้ทันโลก เป็นเรื่องใหญ่ของเรา

อาการป่วยหนักของการศึกษาของไทยอีกประการหนึ่ง คือ ระบบวัดผล โทษมหาวิทยาลัยบางแห่งที่เน้นการวัดผลแบบปรนัยเป็นที่ตั้ง คนไทยทุกวันนี้รุ่นเราจนถึงรุ่นลูกศิษย์อ่อนย่อความ อ่อนเรียงความ ใช้ไม่ได้เลยทั้งไทยทั้งอังกฤษ อังกฤษไม่ต้องพูดถึง อ่านหนังสือตีบทไม่แตก ภาษาไทยก็ย่อความไม่เป็น เรียงความไม่เป็น ย่อความยิ่งแล้วใหญ่ เพราะเราไม่สอน ที่ไม่สอนเพราะไม่สอบข้อเขียนความเรียงมีแต่สอบข้อสอบปรนัย ย่อความ เรียงความ เลขในใจ คิดเลขในใจ ทุกวันนี้หายไปแล้ว ท่องศัพท์ภาษาอังกฤษ ท่องสูตรคูณ ทุกวันหาดูได้ยาก บางโรงเรียนยังทำอยู่ บางโรงเรียนหายหมด การท่องสูตรคูณต้องเข้าใจเสียก่อนว่าหากับคุณเป็นเรื่องเดียวกันแต่ต้องกลับทางกันแล้วก็ 2 คูณ 2 เป็น 4 ตอนนี่ไม่ต้องฟังแล้วมีเครื่องมือคิดแทนเราคือ เครื่องคิดเลขอย่างเดียว ถ้าเกาหลีหรือฟินแลนด์มันผลิตเครื่องคิดเลขโปรแกรมผิด ก็จะผิดกันหมดที่การซื้อขายเป็นกันเองกับแม่ค้าในตลาดสด อะไรที่ไม่มีเขาบอกว่าอาทิตย์หน้าจะหามาให้ซื้อแล้วบอกราคาเท่าไรซึ้งน้ำหนักแล้วบอกราคา 27 บาท แต่ถ้าเป็นลูกค้าประจำ 25 บาทเอาไปเลย ทำให้มีความสุขมาก ได้พูดกันอย่างมนุษย์ แต่ถ้าไปห้างสรรพสินค้า ผิดบาทเดียวหรือสลิ้งเดียวมันก็ไม่ยอมแล้วมันไม่มองหน้าเราผู้ซื้อ มนุษย์ไม่มองหน้า

อย่างมนุษย์มองแต่ตัวเลขผิคนิตเดียวคนชายต้องรับผิดชอบเอาเป็นเอาตายเคร่งครัดจนความสัมพันธ์อย่างคนกับคนหายไป ความเป็นมนุษย์แบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยมันหายไปไหนหมด ไม่ใช่เมืองมนุษย์เสียแล้วมันเป็นเครื่องจักร ต่อเนื่องจากเครื่องคิดเลข นี่คือทุนนิยมสามัญที่มาครอบเราอยู่หมัด และทุกคนยอมโดยปริยาย ผมไม่อยากจะยอมเลย แต่บางครั้งเราก็ต้องยอมเขาไปเรื่อยๆ

George Orwell เคยเขียนไว้ในหนังสือบรรลือโลกของเขาเรื่อง Animal farm เขาบอกไว้ว่า “All animals are equal but some are more equal than others” เขาจึงใจเขียนแบบผิดไวยากรณ์ มนุษย์เสมอภาคกันแต่มนุษย์บางคน “เสมอภาคกว่า” คนอื่น คือเป็น Superman คนจำนวนมากในสังคมไทยจึงดิ้นรนเพื่อจะเป็น Superman ถ้าพ่อแม่เป็นครูบาอาจารย์ก็มักอยากให้ลูกเป็นหมอเป็นวิศวกร ถ้าลูกเป็นหมอ เป็นวิศวกรก็อยากให้ลูกเป็นวิศวกรแบบอินเตอร์ เป็นสถาปนิกก็เป็นแบบอินเตอร์ ไปหากินที่สิงคโปร์แล้วเอาแบบมาเขียนเมืองไทย หรือทำงานธุรกิจ ธุรกิจทั้งหลายก็ไปแบบระดับสุดๆ ถ้าอินเตอร์ได้ก็เป็น Superman การศึกษาของเมืองไทยตอนนี้กลายเป็นเหยื่อของระบบทาสที่กดขี่ลูกชาวบ้านไว้ข้างล่าง แต่ให้ลูกคนมีเงินมีฐานะมีบารมีโตเต้าขึ้นเป็นใหญ่ วิธีเรียนลัด คือ ต้องไปเมืองนอกหรือไม่ก็เรียนโรงเรียนอินเตอร์ในเมืองไทยหรือไม่ก็ไปโรงเรียนนอชิวรัฐ เช่นคาเบรียล หรือโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ ผมว่าไม่แฟร์ไม่ควรจะกดคนให้ปัญญาต่ำเตี้ยเหมือนกันหมด จะทำให้บางคนบางกลุ่มตีวีเศษก็ทำไปเกิด แต่ลูกชาวบ้านก็ต้องเสมอภาคกัน ถ้าเขาต้อยไปก็ต้องช่วยเขาให้เก่งกล้าสามารถตามศักยภาพของเขา เราไม่ว่ากัน ใครเก่งกว่าเอาไป แต่ของเราทุกวันนี้ไม่ใช่อย่างนั้นที่สุดของที่สุด มีทุนเล่าเรียนหลวง มีทุนอะไรดี ๆ มากมาย

มาถึงเรื่องวัดผลอีกประเด็นหนึ่ง วัดผลทุกวันนี้อันตรายที่สุดคือวัดผลอัตโนมัติที่มีธนาคารข้อสอบเตี้ยวันยังมีอยู่ในโรงเรียนธรรมดา มีธนาคารข้อสอบ สอนอะไรสอนไป เรียนอะไรเรียนไปแต่พอถึงเวลานำเอาข้อสอบโหลมาสอบ เด็กผ่านถึงจะได้ เอามาตรวจอะไรมาวัด การสอนที่ดีมันต้องถ้อยที่ถ้อยอาศัยระหว่างครูกับเด็ก บางคนเขาพูดไม่เก่งเขาสอบไม่เร็วแต่เขาตอบถูกแต่เขาทำช้าหน่อย ความเป็นครูเท่านั้นจึงจะเข้าใจและให้ความปรารถนาเขาได้ แต่ข้อสอบนี้ในเวลาจำกัดเธอต้องทำให้ถูกมากที่สุด เด็กไม่ได้เรียนภาษา ไม่ได้เรียนเรียงความ ย่อความ ไม่ได้เรียนอ่านเอาเรื่อง ที่อ่านจับใจความอันเป็นคุณสมบัติสำคัญของนิสิตปริญญาเอก โท ต้องอ่านแล้วจับใจความ เชื่อมโยงได้ วิพากษ์วิจารณ์ได้ อ่านไม่เป็น อ่านไม่ได้ อ่านไม่รู้เรื่อง อ่านเท่าไรก็ไม่รู้เรื่องเป็นลักษณะเฉพาะของนักเรียนไทยรุ่นใหม่ เพราะฉะนั้นตรงนี้ต้องแก้ แก้อย่างไร ถ้าพูดให้แรงก็คือต้องล้มกระดานทั้งหมด แต่ล้มไม่ได้มันยังอยู่ก็ต้องมีอะไรมาเสริม มาทดแทน แต่การศึกษาไม่ได้มุ่งวิชาการเชิง Cognitive เท่านั้น ไม่ได้เรียนภาคพุทธิปัญญาเท่านั้น แต่เรียนเรื่อง

ทักษะเฉพาะทาง กีฬา ซีจรรย์าน ว่ายน้ำ ชกมวยหรือทำสวน อะไรต่างๆ มันเป็นวิชาภาคปฏิบัติมากจึงควรมีเกณฑ์พิจารณาว่าทำอย่างไรถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี มีเกณฑ์พิจารณาเป็นหลักในการประเมินการเรียนรู้ แล้วก็คนน้อยๆ อย่านำไปใช้เกณฑ์อิงกลุ่มนะ มีอยู่ 10 คน ทำ Normal curve 10 คนแล้วก็ตัดเกรดจะมีใครได้ เอ สักกี่คน มันก็ลงปีกกับซีหมด แต่ต้องมีเกณฑ์ว่า ตอบอย่างนี้ รู้แบบนี้ ลุ่มลึกแค่ไหน มีระดับสติปัญญาและวุฒิภาวะแบบนี้ ควรจะได้อะไรใช้ดุลยพินิจของครูไม่ค่อยผิดหรอก เกณฑ์มันต้องมี Norm Reference ที่ตัด Normal curve มันใช้กับคนเป็นร้อย 50-60 คนยังพอใช้ได้ แต่ดีที่สุตร้อยขึ้นไปหรือเป็นพันใช้ Normal curve ได้ เอามาตรฐานของคนทำไ้ระดับกลางและคนอยู่ตรงหัวเอาไปคะแนน เอ ส่วนอยู่ที่ท้ายก็ว่าไปตามเรื่อง ต้องประชากรมากพอ ระบบการศึกษาโดยเฉพาะคุณภาพการศึกษา และประสิทธิภาพการศึกษาจะตกต่ำหมดเพราะระบบการสอบแบบนี้เป็นเหตุ ถ้าไม่จริงโปรดเกล้า อิงเกณฑ์เป็นข้อสอบที่ทำกันแบบมักง่าย ผมขอสรุปว่าระบบวัดผลดังวิจารณ์มานี้ทำความเสียหายล้าลึกให้กับคุณภาพและประสิทธิภาพการศึกษาไทยหลายทศวรรษต่อเนื่อง อีกอย่างคือทำให้ครูซีเกียจ เพราะมีข้อสอบมาตรฐานอยู่บนหิ้งตั้งมาไซ้เมื่อไหร่ก็ได้ จะสอนอย่างไรก็ได้ ในที่สุดโรงเรียนก็กลายเป็นโรงเรียนกวดวิชา ตอบให้ได้ตามข้อสอบบอกก็แล้วกัน แต่ถามว่ามีความรู้จริงไหม ไม่จริงมันเป็นอย่างนี้แหละ ด้วยเหตุนี้คุณภาพ ประสิทธิภาพของการศึกษาไทยวิบัติหมด

เรื่องวิบัติเกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ก่อน หัวเมืองใหญ่ก็เอาตาม คือครูบาอาจารย์เก่งๆ ดีๆ เขาไม่สอนกันแล้วไปกวดวิชากันหมด ปล่อยปละละเลยมาก วิธีการรับเด็กเข้ามาก็จะรับเด็กที่สมองดี ใจคิดสูงโดยกำเนิดเข้ามา เด็กปานกลางซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศรับมากด้วยความเกรงใจ ไม่รู้ว่าจะตัดยั้งใจก็รับเข้ามา แต่ไม่เคยเอาใจใส่เลย ปล่อยมันตามบุญตามกรรม โรงเรียนประถม มัธยม ทั่วประเทศต้องให้หลักความเสมอภาคในโอกาส เอ็งจะยากดีมีจนอย่างไร จะหัวดีหรือไม่ดี หัวซีเลื้อย รับหมด แล้วทำ Grouping จัดกลุ่มตามระดับความสามารถ เด็กปานกลางค่อนข้างอ่อนต้องใช้ครูที่เก่งมาก อดทนมาก มีเมตตาสูงมากมาช่วยดูแล เด็กเก่งแทบไม่ต้องช่วยเขาเรียนของเขาเองได้ เอาครูเก่งมาดูแลเด็กธรรมดา และเด็กที่เก่งมากครูแทบไม่ต้องเอาใจใส่เด็กเหล่านี้ เป็นครูเป็นติวเตอร์ให้กับเด็กปานกลางและอ่อนเหล่านี้ได้ด้วย ต้องคิดทำผมไม่บอกว่าการทำ การต้องผ่อนปรนแบบนี้ ยืดหยุ่นแบบนี้ เราถึงจะไปรอดมิเช่นนั้นมันไม่เป็นธรรมกับลูกหลานไทยที่มีความสามารถและมีสติปัญญาปานกลาง สิ่งที่ไม่ยุติธรรมมาตลอดพอจบออกไปแบบอัตโนมัติ ไม่อยากให้โรงเรียนเสียชื่อก็ให้เขาเหล่านั้นผ่านไปโดยไม่ค่อยรู้อะไร ไม่ใช่ความผิดของเขา พอไปทำงานก็ทำงานไม่ค่อยเป็น คนที่เขาทำเป็นกว่าก็เจริญก้าวหน้าเร็วกว่า แต่ตอนนี้ได้รับการประกันรายได้แล้วนะ เก่งไม่เก่ง

ดีไม่ดี เข้ามาแล้วก็ต้องได้ 300 บาทต่อวัน จะพัฒนาประเทศอย่างไร เราจะได้คุณภาพงานอย่างไร เราจะเข้าอาเซียน เราจะเป็นผู้นำ จะเป็นผู้ตาม จะเป็นตัวอย่างที่ดีของอาเซียน

เพราะฉะนั้น นักการศึกษาที่ดีต้องเอาใจใส่เด็กลูกชาวบ้านธรรมดาๆ ให้มากกว่านี้ ส่วนเด็กดีเด็กเก่งเราก็เป็นครู เราก็ให้เขา ส่วนเขานั้นแหลมคมเท่าไรเราก็ว่ากันไป เขาก็ไปดีของเขา ภารดาอีแลร์บอกว่าธรรมชาติของคนไม่เหมือนกัน ท่านเปรียบเทียบเด็กสองคนบ้านอยุธยา เจ้าพระยา เวลานั้นขึ้นน้ำลง “สองคนยลตามช่อง คนหนึ่งมองเห็นโคลนตม อีกคนตาแหลมคม มองเห็นดาวอยู่พราวพราย” สถิติปัญญาของคนเราไม่เท่ากัน เขาเป็นได้แค่นั้นเราไม่ต่างกัน เราช่วยเขาให้ไปได้ดีที่สุดของเขา แต่คนที่แหลมคมโดยกำเนิดให้โอกาสเขาไปเลิศแบบของเขาก็จะเป็นการยุติธรรมด้วยกันทุกฝ่าย เพราะฉะนั้นโรงเรียนอัสสัมชัญเป็นโรงเรียนผลิตคนเก่ง คนดีอย่างพระยาอนุমানราชชน อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ส.ศิริรักษ์ ฯลฯ สอนกุหลาบเทพศิรินทร์ก็ไม่เลว เขาผลิตคนเก่งคนดีให้บ้านเมืองมากเหมือนกัน แต่คนโบราณไม่ชี้ไก่อ๊ะ คนโบราณมีหลักในการพิจารณาคนเป็นอันมาก แล้วก็ประนีประนอมช่วยเหลือคนที่เรียนอ่อน

การศึกษาคือการพัฒนาคน ทำอย่างไร เราสามารถสร้างคนให้มีความรู้ เป็นคนเก่ง คนดี คนมีความสามารถของบ้านเมือง งานการศึกษาจึงมีความสำคัญยิ่งนัก

กระบวนการให้การศึกษารู้จักท่านจำแนกไว้เป็น 3 ลักษณะ คือ ก. เรียนด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Domain) ข. เรียนด้านระบบคุณค่า คุณธรรม (Affective Domain) ค. เรียนทักษะ ความสัมพันธ์เฉพาะทาง (Psychomotor Domain) ระบบการศึกษาโดยรวมไม่ว่า ณ ที่ใด อย่างไร พอจะจำแนกเป็นหลักสากลได้ 3 ลักษณะ คือ

ก. เรียนด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Domain) ไม่ว่าจะ เป็นเลขผานาที่ ภาษาต่างประเทศวิทยาศาสตร์ หรือศาสตร์อื่นๆ ที่มีความลึกซึ้งสลับซับซ้อนของศาสตร์ที่มีการสถาปนาองค์ความรู้ไว้แล้วเป็น ภาคพุทธิปัญญา มันต้องใช้ความสามารถทางสมอง (Cognitive learning)

ข. เรียนด้านระบบคุณค่า คุณธรรม (Affective Domain) เป็นวิชาศิลปะ เป็นระบบคุณค่า เป็นอีกมิติหนึ่งของการเรียนรู้คือ เป็นวิชาศิลปะ ใช้ความรู้สึก ใช้อารมณ์ ใช้ระบบคุณค่า เช่น วรรณคดี ศิลปะ จิตรกรรม ประติมากรรมต่างๆ มันต้องใช้ Affective Domain วิธีการเรียนไม่เหมือนภาค Cognitive Domain เพราะเหตุว่าระบบคุณค่า ความดี ความงาม ความจริงทั้งหลาย มันต้องเรียนรู้ด้วยสัมผัสด้วยความรู้สึกจึงต้องประเมินอีกแบบหนึ่ง ต้องวางระบบการเรียนอีกแบบหนึ่ง ให้พัฒนาด้วยตัวเอง ดูดซับด้วยตัวเองโดยเนื้อแท้ สอนให้กันตรงๆ ไม่ได้แต่เป็นเรื่องที่แต่ละคนจะพัฒนาด้วยตัวเอง

ได้ “Value is caught not taught” คือ ผู้เรียนจับเองได้ คือ สอนกันตรงๆ ไม่ได้ วิชา ศิลธรรม วิชาพุทธศาสนาก็เข้าลักษณะดังกล่าวนี้ ถ้าสอนท่องบ่นเด็กก็สอบได้วิชานี้ แล้วก็ลืมเป็นส่วนใหญ่ Cognitive Domain ของทางพุทธก็จำเป็นเพื่อให้รู้แต่รู้แล้วต้อง ปฏิบัติ ดังนั้น Cognitive Domain และ Affective Domain ต้องคู่กันไปในวิชาศิลปธรรม วิชาพระพุทธศาสนา ภาคปฏิบัติก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง

ค. เรียนด้านทักษะ ความสัมพันธ์เฉพาะทาง (Psychomotor Domain) คือ การเรียนรู้ทักษะ เฉพาะทาง เฉพาะกิจ เช่น การกีฬา การถือจักรยาน การขับรถยนต์ การว่ายน้ำและคอมพิวเตอร์ มันเป็นทักษะเฉพาะทางต้องเรียนด้วยการฝึกทำจริง เท่านั้น จากง่ายไปหายาก จากธรรมดาไปสู่ซับซ้อนต้องเรียนด้วยการปฏิบัติ และ ประเมินผลโดยใช้เกณฑ์ที่เหมาะสมกับการเรียนภาค Psychomotor Domain

สามอย่างนี้ไม่เหมือนกัน บางบทเรียนต้องใช้ทั้ง 3 อย่าง บางบทเรียนใน 3 อย่างเดียว บางบทเรียนใช้สองอย่างแล้วแต่กรณี เพราะฉะนั้นตรงนี้ ถ้าจัดการศึกษา ผิดธรรมชาติของการเรียนรู้ เด็กก็ไม่ได้เรียนรู้มากนัก ครูก็ไม่รู้ว่าเด็กรู้จริงหรือไม่ จึงจำเป็นต้องแยกโดยเฉพาะวิชาศิลปธรรม วิชาระบบคุณค่า วิชาศิลปะทั้งหลายมันค่อนข้าง มาทาง Affective Domain และบางเรื่องโดยเฉพาะด้านศิลปะมันมาพ่วงกับ Psychomotor Domain เกี่ยวกับการเขียนภาพ การปั้น การเล่นดนตรี ฯลฯ

ประเด็นถัดไปเพื่อแก้ความด้อยพัฒนาที่รู้เห็นกันอยู่ของการศึกษาไทย เรา จำเป็นต้องคิดถึงธรรมชาติของผู้เรียนว่าไม่เท่ากัน ไม่เหมือนกัน ตรงนี้เป็นธรรมชาติ ของสรรพสิ่ง ภาษาวិทยาศาสตร์บอกว่า Natural Selection มนุษย์ทั่วไปมีหลากหลาย มาก มีหลากหลายความรู้ความสามารถเฉพาะทาง หน้าตาก็ไม่เหมือนกัน นิสัยใจคอ สติปัญญาก็ไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นผู้สอนต้องรู้จักผู้เรียนเป็นอย่างดีเสียก่อน ขอแนะนำให้อ่านหนังสือที่หลายท่านรู้จักแล้วคือ หนังสือของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Harward Gardner) ที่จำแนกความรู้ความสามารถของคนไว้เป็น 9 ประเภท คนบางประเภทเก่ง เรื่องเลขผานาที่ เก่งเรื่องคณิตศาสตร์ ตรรกวิทยา บางคนไม่เก่งเหล่านั้น แต่เก่งไปใน ทางศิลปะ มีฝีมือลายมือสูง มีจินตนาการมีเขาวนสูงมาก ละเอียดอ่อนมาก โดยรวมเขา จำแนกไว้เป็น 9 ลักษณะ บางคนไม่เป็นอย่างสองลักษณะข้างต้น แต่มนุษย์สัมพันธ์ดี มาก เข้าใจหัวอกของคนอื่น เข้าใจคนอื่นได้ดีกว่าคนธรรมดา พุดหนึ่งเข้าใจ 5 พุด 5 เข้าใจ 10 พุด 10 เข้าใจ 100 รู้ว่าคิดอะไร คนแบบนี้เขาเรียกว่า “Intrapersonal” ไม่ใช่ “Interpersonal” พวกนี้เก่งมากในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ การปกครอง การอ่าน ใจคน เข้าใจหัวอกคนอื่น จะมีแบบทดสอบความสามารถว่าใครถนัดแบบไหน บางคนมี พรสวรรค์หลายอย่างอยู่ในตัวเอง เพราะฉะนั้น จึงเป็นเรื่องที่ต้องทดสอบและจัดการเรียน ให้เหมาะสม ในทางปฏิบัติมันทำได้ไม่ง่าย เพราะเราจะเหมารวม เหมือนๆ กัน ในชั้น

เรียนมี 45 คนก็ว่ามันไป 45 อย่าง รวมความว่า คนเราไม่เหมือนกัน ไม่เท่ากันโดยธรรมชาติ การศึกษาที่ดี ต้องจัดให้ยุติธรรมกับความสามารถและนิสัยใจคอเหล่านี้ ให้มีความหลากหลายให้ได้ ต้องพยายามทำให้ได้เป็นที่ที่สุด เพื่อความยุติธรรมกับคนส่วนใหญ่

การไปดูงานต่างประเทศก็ไปเถิด แต่เราควรไปแบบมีเกียรติยศศักดิ์ศรีของเรา ไม่ต้องไปเอาอย่างใคร ไม่ต้องบอกของเขาตีมาก ของเราแล้ว แล้วเอาอย่างเขา มันไม่เหมือนกัน เราไปดูเพื่อให้เกิดสติและปัญญาเท่านั้น

ภาพรวมของการศึกษาและวัฒนธรรมการเรียนรัฐของบางประเทศ

1. อังกฤษเป็นต้นตำหรับการศึกษาที่เผยแพร่มายังซีกโลกตะวันออกมาก การศึกษาของอังกฤษเป็นปัญหา มีทั้งข้อดีและไม่ดีหลายประการ อังกฤษดี เคยเป็นที่นิยมยกย่องมากและผู้มีอันจะกินทั้งหลายของโลกส่งลูกหลานไปเรียนบัดนั้นจนบัดนี้ก็ยังนิยมกันอยู่

2. ฝรั่งเศสให้คุณค่าทางการศึกษามาก ให้ความเสมอภาคในการเรียนจนถึงระดับมหาวิทยาลัยฟรีหมด แห่เรียนกันใหญ่จนมหาวิทยาลัยเป็นหนี้เป็นสินขาดทุนย่อยยับแทบเอาตัวไม่รอดและคุณภาพก็ตกต่ำลง ตอนนี้จะขอรีฟอร์มการศึกษาของฝรั่งเศส แต่ไม่มีเงินเพราะอยู่กับอียู อียูกำลังชวนเซมมาก ฝรั่งเศสก็ชวนเซ ไม่รู้จะเป็นอย่างไร แต่ระบบการศึกษามันไม่เหมือนสมัยก่อนที่ท่านปรีดีไปเรียน สมัยนั้นเข้มแต่ตอนนี้ไม่แน่ใจ

3. ญี่ปุ่น ผมขอวิจารณ์ในอีกมิติ เมื่อสักครู่ก็ได้เล่าแล้วเรื่องปฏิรูปการศึกษาซึ่งไม่มีใครเอาตามจริง ๆ จัง ๆ แต่มหาวิทยาลัยเข้มแข็ง มหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นในเชิงคุณภาพมีหลายเกรด มหาวิทยาลัยชั้นนำ เช่น อิมพีเรียลโตเกียว University รักษาระดับมาก วาเซดะ (Waseda) มหาวิทยาลัยเคโอเคก็มาตรฐานสูง อะไรอีกหลายแห่งก็ดี แต่มหาวิทยาลัยเอกชนเกิดใหม่ของญี่ปุ่นรับพวกที่เข้ามหาวิทยาลัยชั้นนำของรัฐไม่ได้ สอบเอ็นทรานซ์ไม่ติดก็ไปที่มหาวิทยาลัยเอกชนกันมาก ความเก่งของญี่ปุ่นน่าจะอยู่ที่คนทำงานทั้งภาครัฐและเอกชน เขาคัดคนเก่งไปทำแล้วให้รางวัล เงินเดือน ผลตอบแทนกับคนเก่งเหล่านี้สูงมาก ระบบคัดคน และสร้างความจงรักภักดีต่อสถาบันของญี่ปุ่น รู้รักษายอดเยี่ยมมากจากการสดับตรับฟังมานาน รู้สึกได้ว่า คนอยู่กับมิติชุมชนก็ภักดีต่อมิติชุมชนยิ่งกว่าจงรักภักดีต่อประเทศชาติด้วยซ้ำไป ตรงนี้สร้างได้ยังไง เป็นวัฒนธรรมของเขา อีกประการหนึ่ง คือ คนญี่ปุ่นมีความทรหดบึกบึนมาก ยากลำบากอย่างไร ไม่ปริปากบ่น (แต่แอบฆ่าตัวตาย) ดูเรื่องแผ่นดินไหวและเกิดคลื่นยักษ์สึนามิเมื่อเร็ว ๆ นี้เกิด ได้ยินเสียงคนญี่ปุ่นโวยวายไหม ไม่เลย รัฐบาลเขาไม่เก่ง แก่ไขอะไรไม่ได้ ช่วยไม่ได้ รังสีจากโรงไฟฟ้าปรมาณูก็ออกมาประชาชนเจ็บป่วยล้มตาย ทุกข์ยากแสน

สาหัส คนตายหลายหมื่น บ้านเมืองพังทลายหมด ได้ยินเสียงคนญี่ปุ่นโวยวายไหมแผ่นดินไหวหลายแห่งได้ยินเสียงคร่ำครวญโหวกเหวกโวยวายไหม ไม่มีเลย คนญี่ปุ่นมีน้ำอดน้ำทนล้าลึก ได้รับความจริงและอดทน เขาถือว่าการแสดงความรู้สึกออกมาตามเวลาที่มีพิษภัยในชีวิตเป็นความอ่อนแอ ดังนั้นความอดทนของชนชาติไม่เหมือนใครในโลกตายเจ็บเลย คนตายเป็นหมื่นเป็นแสนคนที่ยังรอดชีวิตอดทนมาก แผ่นดินไหวก็ครั้งก็อดทน เป็นอย่างนี้มานานแล้ว หนังสือญี่ปุ่น เรื่อง โอชิน ที่นางเอกตอนแผ่นดินไหว น่าเห็นใจมาก อดทนมาก ถ้าดูสิ่งเหล่านี้ที่ปรากฏอยู่ในชีวิตของคนธรรมดาๆ เราจะพบอะไรบางอย่าง งานวิจัยก็ดีมากเพราะได้คนระดับหัวกะทิทำการวิจัย รวมความว่าวัฒนธรรมของบ้านและบริษัทญี่ปุ่นนั้นแข็งแกร่ง เป็นวัฒนธรรมแข็ง เขาฝึกคนโดยอยู่กับสิ่งเหล่านี้ สร้างความภักดีและสร้างความเข้มแข็งไม่ประกาศบ่นเมื่อมีภัยอันตรายต่างๆ เขาทำได้ไม่เหมือนใครในโลกนี้ เพราะฉะนั้นถ้าไปดูญี่ปุ่นอย่าดูเฉพาะการศึกษาแต่ควรไปดูวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่ฝึกคนได้อย่างนี้ ขณะเดียวกันความละเอียดอ่อนทางศิลปะของญี่ปุ่น ให้ดูตั้งแต่จัดอิเคบานะ (Ikebana) ไปจนถึงยิงธนู ชงน้ำชา จัดสวน จะเห็นว่าญี่ปุ่นไม่ค่อยเป็นชาวพุทธอย่างเราในวัตรปฏิบัติ แต่เขาเป็นชาวพุทธเชิงลึกก็คือจิตเป็นสมาธิแน่น จิตใสมาก ยิงธนูถ้าจิตไม่มีสมาธิยิงไม่แม่นยำไม่แรง แต่เขาทำได้ เพราะเขาฝึกจิตโดยที่ไม่ต้องอ้างทฤษฎีไม่ท่องบ่นอะไร เขาฝึกมาหลายชั่วคนให้เป็นอย่างนั้น จัดดอกไม้ก็เหมือนกัน ผมเคยไปเห็นเขาเอาดอกไม้มากองเอาแจกันมาวางเอาน้ำใส่ และก็นั่งดูแจกัน นั่งดูดอกไม้มานานหลายนาทีกว่า ในที่สุดหยิบขึ้นมาดอกหนึ่งแล้วปักจับเข้าไป คนหนึ่งดูตบมือกัน นั่นดอกหนึ่ง ดอกสองใส่ลงไปดอกที่สามใส่ลงไป เวิร์นใส่ลงไป กิ่งไม้ใส่ลงไป จบ ตบมือกันกราวเลย ผมไม่ได้แกลังขมมะ ดูอย่างไรมันก็สวยจริงๆ หยิบแล้วไม่พลาดแม้แต่ครั้งเดียว มันมีการออกแบบองค์ประกอบอยู่ในใจ สันฐานแจกันอย่างนี้ ดอกไม้ชนิดนี้ สีสนับอย่างนี้ อ่อนไหวแบบนี้ควรจัดอย่างไร แล้วถือหลัก “less is more” ยิ่งน้อยยิ่งมีคุณค่า ยิ่งโดดเด่น ดังนั้นศิลปะญี่ปุ่นประหยัดเส้นสาย ประหยัดดอกไม้เขียนรูปคน เส้นไม้ก็เส้น ก็รู้เลยผู้หญิงหรือผู้ชาย เป็นชาмуไรหรือเป็นสาวงามรู้เลย ญี่ปุ่นเก่งมากเรื่องศิลปะเพราะฝึกจิตไว้เป็นอย่างดี ฮาราจิริก็เจียวกิริอันนี้ไม่เอาอย่างนะ ฮาราจิริจิตเป็นสมาธิมากปลงแล้วว่าอะไรเป็นอย่างไร อยู่ไม่ได้อายเทวดาฟ้าดินอายุโลก ไปดีกว่า ตายเจ็บไม่โวยวาย

4. ฟินแลนด์เป็นประเทศเล็กแต่มีจิตวิญญาณมีอะไรบางอย่างที่ไม่เหมือนใครในโลก เขามีเชื้อตะวันออกสมัยเจงกิสข่าน (Genghis Khan) บุกลงไปพิชิตยุโรปเพราะฉะนั้นจิตใจเขาไม่เหมือนคนยุโรปทั่วไป มีความแข็งแกร่ง มีความเด็ดเดี่ยว มีความกล้าหาญ มีอะไรที่ภาษาฟินแลนด์เขาเรียก “ซูโอมิ” (Suomi) เป็นจิตวิญญาณแบบฟินแลนด์ที่เป็นแก่นของเขาคล้ายญี่ปุ่น คือ บึกบึน อดทน กล้าหาญ เด็ดเดี่ยว กล้าสู้ชีวิตมาก

ฟินแลนด์ประเทศเล็กแต่แผ่นดินไม่เล็ก (หนาวจัด เสียเป็นส่วนใหญ่) ประชากรไม่เกิน 5 ล้าน บริษัท โนเกียร่ำรวยกว่ารัฐบาลฟินแลนด์เสียอีก แต่สิ่งหนึ่งที่รัฐบาลฟินแลนด์กล้าลงทุน ครูบาอาจารย์เป็นอาชีพที่เขายกย่อง จ่ายเงินเดือนดี ให้เกียรติให้การยกย่องทางสังคมดีมาก ดังนั้นคนเก่ง คนดีมีฝีมือจึงสมัครเป็นครูบาอาจารย์มาก การปฏิรูปการศึกษาของฟินแลนด์จึงประสบผลสำเร็จมากกว่าประเทศใดๆ ในยุโรปและอเมริกา ประเด็นก็คือประเทศนี้คนขี้บ่แท็กซี คนเสิร์ฟอาหารในร้านอาหาร ครูบาอาจารย์ หมอ ทนายความ คนหาเช้ากินค่ำ พ่อค้าแม่ขายล้วนเป็นคนอ่านหนังสือทั้งประเทศ เพราะมันหนาว อยู่ในบ้านก็อ่านหนังสือ การสอนศิลปะหรือวัฒนธรรมของเขามุ่งสู่ความเป็นเลิศ จึงไม่แปลกใจเลยว่าการศึกษาแบบนี้ ผู้คนบึกบึนทรหดและเอาจริงเอาจังขยันขันแข็งอย่างนี้ ฟินแลนด์ถึงได้เก่งมาก คนส่วนใหญ่มั่งคั่งร่ำรวยขึ้นและมีวัฒนธรรม ศิลปะ และวิถีชีวิตที่น่าศึกษามาก

5. ภูฏานเป็นเมืองพุทธสายวัชรยาน มีที่มาจากทิเบต แต่ไม่ได้เคร่งครัด เขาเป็นเอาตายเผาตัวตายแบบคนทิเบต ประเทศภูฏานเป็นประเทศที่มีความสงบร่มเย็น อยู่พอดีกินพอดี แล้วที่บอกไปแล้วคือวิถีวัดความเจริญของประเทศวัดโดย Gross national happiness (GNH) มากกว่าวัดผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ นับว่าเขากล้าหาญมาก เป็นประเทศด้อยพัฒนาในสายตาทุนนิยม อยู่หลังเขา เลือกรับศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจและธุรกิจของอินเดีย ของฝรั่ง และของทิเบตแล้วมาปรุงแต่งให้เหมาะกับคนของเขาเอง อธิยาศัยใจोकผู้คนดีมาก เขาชอบคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเคารพนับถือพระเจ้าอยู่หัวเป็นที่สุด เศรษฐกิจพอเพียงของเมืองไทย คนภูฏานระดับผู้นำเข้าใจดี และเขาเองก็เป็นอย่างนั้นอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน เพราะฉะนั้นคนภูฏานต้อนรับคนไทยเป็นอย่างดี นำไปดูด้านการพัฒนาด้านวัฒนธรรม การศึกษามากประเทศนี้อย่าไปดูแคลนว่าเขาเป็นประเทศเล็กอยู่หลังเขา เขามีสติ มีปัญญา เขาตั้งหลักได้ดี

สรุป

1. ระบบการศึกษาไทยและสังคมวัฒนธรรมไทยโดยรวมขณะนี้ สอนให้คนปรับตัวแบบตื่นเงินและมั่งง่าย ปรับตัวแบบคืดน้อย แบบขอไปทีมาก โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ชอบเรียนลัดไม่ใช่เรียนลัดเพื่อไปสู่ความเป็นเลิศแต่เรียนลัดแบบขอให้ตัวเองได้ไวก่อน คนอื่นไม่ได้ช่างมัน ชอบเอาตัวรอดแล้วตีบทของสุนทรภู่ผิด คือ ที่สุนทรภู่สอนไว้ว่า “รู้อะไรไม่สู้รู้วิชา รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี” มาแปลงสารให้กลายเป็นว่า ต้องเอาตัวรอดไว้ก่อน ส่วนรวมเป็นอย่างไรร่างมัน ไปไกลถึงขนาดนั้น เป็นคนไม่ชอบคิด ช่างสังเกต ชอบฟัง ชอบดู แต่ไม่ชอบคิด จึงมีคติสอนกันว่า “คิดมากยากนาน คิดน้อยก็พลอยรำคาญ” เป็นคนสบายๆ เคยตัวมาตลอด ไม่ชอบคิด อย่าให้ต้องคิดเลยปวดหัว

ไม่อยากจะคิด จะเอาอย่างไรก็บอกมา นักการศึกษาที่ดีต้องลบสิ่งนี้ไปให้หมด ให้อ่านจึกคิด และกล้าสู้ชีวิต คุณสมบัติที่ไม่พึงปรารถนาของคนจำนวนมากสมัยนี้ คือ “สายตาสั้น” สายตาสั้นขนาดที่จะโกงก็ช่าง แบ่งเงินบ้างก็แล้วกัน ! เพราะฉะนั้นสายตาสั้นคือไม่ชอบมองอะไรก็ ขี้รำคาญ คิดมากยากนาน คิดน้อยก็พลอยรำคาญ เลยสายตาสั้น ด้วยเหตุ คุณสมบัติที่กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะไปต่างประเทศหรือไปอยู่ที่ไหน คนไทยเป็นคนที่ถูกหลอกง่าย โดยเฉพาะพ่อค้าพาณิชต่างแดนหลอกเรายูบย่อยๆ แต่กลับมาแล้วไม่อยากจะบอกใคร อายเขา แต่ถูกหลอกไปแล้วพูดไปก็ขายหน้า หนึ่งไว้ อมกภูมิไว้ดีกว่า เรื่องจริงทั้งนั้น ถ้าไม่จริงก็ขอภัยถือเสียว่าเป็นข้อกล่าวหาด้วยเจตนาที่อยากให้นักการศึกษาทั้งหลาย เอาไปคิด แล้วแก่นิสัยไม่ดีเหล่านี้ให้หายไป หรืออย่างน้อยก็ทำให้ลดน้อยลงไป ก็จะทำให้เด็กไทยเก่งขึ้น ดีขึ้น ฉลาดขึ้น เป็นลำดับ

2. อนาคตของประเทศไทยและการศึกษาไทยจะเป็นอย่างไร อนาคตของประเทศไทยไม่ได้ขึ้นอยู่กับนักการเมือง แต่อยู่ในมือของคนไทยทั้งปวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับครู หมอ พระ ที่ผมขอเรียกโดยรวมว่า “สมณชีพราหมณ์” เพราะอาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพที่หล่อหลอมให้ความรู้ให้การศึกษาแก่คนโดยตลอด อนาคตจะเป็นอย่างไร อนาคตขึ้นอยู่กับความสามารถกับการปรับตัวครั้งใหญ่ของคนไทยดังต่อไปนี้

2.1 **ไม่สยบต่อทุนนิยมข้ามชาติ** ขณะเดียวกันก็สามารถดำรงอยู่อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีตามวิถีชีวิตที่เราเลือกเอง บนรากเหง้าชีวิตและวัฒนธรรมที่เราเข้าใจดี ไม่ได้ซี้นะให้ใจแคบ แต่ขอเพียงให้มีศักดิ์ศรีของเราเอง ไม่สยบต่อทุนนิยมข้ามชาติ ยิ่งคิดก็ยิ่งเห็นการเอาไรต์เอาเปรียบอย่างลึกซึ้งรุนแรง ยิ่งนับวันยิ่งหนักขึ้นทุกที

2.2 **การคืนสู่รากเหง้าของเรา** ต้องเข้าใจได้ว่า ทำไมชาวนาไทยสั่งสมความรู้มาหลายชั่วคนจึงสามารถปลูกข้าวได้ดีที่สุดในโลก ทำไมชาวนนครชัยศรีถึงผลิตส้มโอที่ดีที่สุดในโลก นนทบุรีทำไมชาวนนทบุรีปลูกทุเรียนดีที่สุดในโลก เขาทำไว้ร้อยแปดประการ ทำไมอาหารไทยถึงอร่อยถูกปากคนทั้งโลก (ติดอันดับหนึ่งในห้า) รวมความว่า คืนสู่รากเหง้า สิ่งที่ดีจริง งามจริงของเรา เข้าถึงภูมิปัญญาที่เป็นรากเหง้าเหล่านี้ แล้วเอามาประยุกต์ใช้หรือต่อยอดให้เหมาะสมกับกาลสมัยได้มากน้อยเพียงใด เป็นเรื่องของเรา ความมีมิตรไมตรี ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความโอบอ้อมอารีย์ “ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” ก็เป็นกรณีตัวอย่างที่เป็นรากเหง้าเดิมของเรา มีความภูมิใจในความเป็นไทย ถ้าจะเลิกถึงรากเหง้าถึงวัฒนธรรมที่ดีงามแล้ว มันช่วยส่งเสริมให้เรามีความภูมิใจ และเชื่อมั่นในการปรับตัวให้รู้เขารู้เรายิ่งขึ้น

2.3 **เศรษฐกิจพอเพียง** เป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับพื้นฐานรากเหง้าของเรา และสอนให้คนไม่โลภ ชีวิตอยู่บนความพอดี ไม่โลภโมโหสัน พระเจ้าอยู่หัวท่านใช้คำว่า “ไม่เท่าโต” ไม่เฉพาะชาวไร่ชาวนา ข้าราชการ คนมีเงินเดือน พ่อค้าแม่ขาย ภาคเอกชน

ก็มีเศรษฐกิจพอเพียงได้ เรื่องนี้จะเป็นหัวใจของการศึกษาโดยสอนเด็กๆ ให้เข้าใจถึงแก่นของเศรษฐกิจพอเพียง เรื่องนี้ชัดเจนว่าทวนกระแสโลก โดยเฉพาะกระแสทุนนิยมข้ามชาติ แต่เราจะอยู่รอดเพราะเรามีเศรษฐกิจพอเพียง บนฐานทรัพยากร และวัฒนธรรมอย่างไร เราจะต้องอยู่เป็น แล้วจะเป็นกรณีตัวอย่างที่ดี เลขานุการสหประชาชาติคนที่แล้ว เขาก็ชื่นชมมาก เขาก็กับขอพระบรมราชานุญาตพระเจ้าอยู่หัวนำไปเผยแพร่ในสหประชาชาติ เพื่อนบ้านใกล้เคียงในอนุภาคนิยมรู้หมดแล้วว่าเศรษฐกิจพอเพียงดีอย่างไร ต่างก็ชื่นชม ฉะนั้นในเมื่อเรามีของดี เราก็คควรจะรู้จักขยายผล โดยฝึกเด็กของเราให้เข้าใจเรื่องนี้ แล้วประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้ไม่โลภ คำว่า “สันโดษ” กำลังจะตายจากไป ไม่มีใครพูดถึง เราช่วยกันดึงกลับมาได้หรือไม่ ดีความกันใหม่ว่า สันโดษในที่นี้ไม่ใช่การปลีกตัวปลีกวิเวกไปอยู่ตามลำพัง ไม่คบกับใคร หากแต่สันโดษหมายถึงการมีความพอดี รู้จักอยู่ในพอดีกับทรัพยากรและวัฒนธรรมของตัวเอง เป็นอยู่ เป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุด สิ่งเหล่านี้ควรฟื้นฟูกลับมาให้ได้

2.4 เรื่องพุทธธรรมและพุทธวิธี ที่นำมาใช้ทางการศึกษาได้ เรื่องนี้เป็นเรื่องเอก ยิ่งทำได้มากเท่าไรจะเป็นผลดีกับลูกหลานเราที่เกิดมาในร่มเงาของวัฒนธรรมชาวพุทธ

ประการแรกของพุทธธรรม คือ วิธีคิดตามหลักอิทธิปัจจัยตา คือ กฎที่ว่า เมื่อมีสิ่งนั้น ย่อมมีสิ่งนี้ ฟังดูง่าย ๆ แต่คิดให้ลึก จะพบเหตุที่มาที่ไปของชีวิตและสรรพสิ่ง ทำให้เราไม่เห็นแก่ตัว ทำให้เราเข้าใจเหตุเข้าใจผลที่มาที่ไปของสรรพสิ่งและสามารถขัดเกลากิเลสต้นเหาของเราให้ย่อยลงได้ ไม่เห็นแก่ตัว ท้ายที่สุดอาจจะนำไปสู่สิ่งที่ท่านพุทธทาสพูดตรงไปตรงมาว่า “ไม่ให้ความสำคัญกับตัวกูของกู ทำไม่ง่าย แต่ถ้าทำได้มากเท่าไรก็ดีกว่านั้น

ประการที่สอง คือ การฟื้นฟูความสันโดษกลับมาสู่ชีวิตของเรา ชีวิตทั่วไปของประชาชนคนธรรมดา (เศรษฐกิจทำยาก) ดีความว่าสันโดษให้เข้าใจและนำกลับมาใช้ให้ได้เกี่ยวกับเงินและอำนาจที่ดึงดูดคนจำนวนมากไปสู่ความทุกข์ยาก ให้เห็นว่าการมีความสุขที่แท้ไม่ได้อยู่ที่เงินและอำนาจมีตัวอย่างมากมายที่เศรษฐกิจฆ่าตัวตาย เศรษฐีล้มละลาย เราขออยู่สันโดษเรียบง่ายดีกว่า

ประการที่สาม หลักสูตรที่ดีควรอาศัยพุทธธรรม ทั้งคิดและทำ ครูและพ่อแม่เป็นตัวอย่างที่ดีของลูกหลานได้ ถ้าสอนเรื่องศีล 5 ก็ต้องปฏิบัติศีล 5 ให้ได้ให้ลูกเห็นเป็นตัวอย่าง ครอบครองสิ่งของอยู่รอดปลอดภัยแน่ คนสำคัญสองคน คือ พ่อแม่และครูบาอาจารย์ ถ้าพ่อแม่และครูบาอาจารย์เป็นหลักได้ มีตัวอย่างที่ดีได้ ก็อบอุ่นใจ ก็มั่นใจ

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนาที่อาจนำมาใช้ทางการศึกษาได้ดีที่สุด คือ ไตรสิกขา : ศีล สมาธิ และปัญญา ศีลคือความมีวินัยแก่ตัวเอง จะทำให้จิตใจสงบ มีสมาธิ

แล้วจะเกิดปัญญา ปัญญาในที่นี้มี 2 นัย คือ

ก. ปัญญาในทางวิชาความรู้ สามารถคิด วิจัยแก้ปัญหาต่างๆ จนเกิดปัญญา และ

ข. ปัญญาญาณทางพุทธ คือ ใช้ปัญญาลึกซึ้งที่สามารถพัฒนาขัดเกลาจิต วิญญาณให้ประณีตมองเห็นความจริง ไม่มีข้อห้ามว่าเด็กทำไม่ได้ ผู้ใหญ่ธรรมดาทำไม่ได้ ทุกคนทำได้ตามระดับวุฒิภาวะที่ควรจะเป็น คนทุกคน นอกเหนือจากความรู้ ไม่ว่าจะเชิง วิทยาศาสตร์และวิชาการทั้งหมดแล้ว การมีสติปัญญาเข้าถึงความจริงของชีวิต เช่น เรื่อง กฎแห่งกรรมแบบชาวพุทธเป็นเรื่องสำคัญ นักปราชญ์ที่ราชบัณฑิตทั่วโลกที่เป็นนัก วิทยาศาสตร์ นักปรัชญา ศิลปิน นักคิด ทั้งหลายในโลกนี้ ทั้งตะวันออก ตะวันตกเขาใจ กันแล้ว เขาเข้าถึงกันหมดแล้ว เขาเห็นพ้องต้องกันว่า ปัญญาญาณหรือการใช้ wisdom ใช้ปัญญาพิจารณาสรรพสิ่งมันเหนือชั้นกว่าวิธีวิทยาศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์รุ่นใหม่ เข้าใจแล้ว เข้าถึงมากขึ้นแล้ว ปัญญาในที่นี้ หมายถึง ปัญญาญาณ (wisdom) ที่อยู่เหนือ วิธีวิทยาศาสตร์ เป็นเรื่องสำคัญมาก

มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตท่านหนึ่ง พูดถึงเรื่องครู คนที่ให้ความรู้ความคิดเรื่องนี้ ชื่อ คาลิล จิบรัน (Kahlil Gibran) ศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล ท่านถอดความเป็น ภาษาไทยไว้แล้วในหนังสือเรื่อง The Prophet ผมขอยกข้อความบางตอนมาให้พิจารณา คือ เรื่องครู เขาบอกว่า No man can reveal to you aught but that which already lies half asleep in the dawning of your knowledge แปลว่า เราจะบอกใครให้รู้อะไร ให้ทတ်ไว้ก่อนว่าไม่ใช่เราบอกอะไรที่เขาไม่รู้เรื่องมาก่อน เขามักจะเคยคิดไตร่ตรองเรื่อง นี้ไว้บ้างแล้วในจิตสำนึกลึกๆ ของเขา ที่บอกไปมันมักจะหลบๆ ตื้นๆ อยู่ที่ตัวผู้ฟังบ้าง แล้วทั้งสิ้น ประเด็นถัดไปเขาบอกว่า “ครูบาอาจารย์ที่พร่ำสอนศิษย์ให้คิดตามกระแส ความคิดของครูนั้นไม่ใช่จะเรียกศิษย์เข้าไปสู่ประตูปัญญาของตัวได้ หากแต่การน้อมนำ ให้ศิษย์แต่ละคนไปสู่อันประตูแห่งจิตวิญญาณของลูกศิษย์เอง” พูดง่ายๆ คือ ครูไม่จงใจศิษย์ เข้ามาสู่ปัญญาของครู แต่เป็นการน้อมนำให้เขาเกิดปัญญาของเขาเอง ไปสู่ประตูปัญญา ของเขาเอง

อีกเรื่องหนึ่งที่คาลิลจิบรันเสนอแหลมคมมาก คือ คนคนหนึ่งไม่สามารถให้ได้กับ อีกคนหนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่อีกคนหนึ่งนั้นมีอยู่และพัฒนาขึ้นมาเองเขาบอกว่า ลูกของคุณ ไม่ใช่ลูกของคุณ “Your children are not your children. They are the son and daughter of life longing for itself.” เป็นชีวิตของเขาเอง เขามาเกิดของเขาเอง เขามาผ่านตัวคุณ แต่ไม่ใช่ของคุณเป็นชีวิตของเขาเอง หากแต่คนที่น่านับถือที่สุดคือ พ่อแม่ที่เขาใจว่าลูก เขามีชีวิตของเขาเองแต่มันคงในความรักและทำหน้าที่ของพ่อแม่ คนที่เปรียบเหมือน ธนู คนยิงธนู จงยิงธนูไปสู่เป้าหมายที่ต้องการด้วยพลังกำลังและจิตที่แน่วแน่ที่สุด

เลี้ยงลูกก็ต้องเป็นอย่างนั้น มีความแน่นอน มีความรักเป็นที่ตั้ง เลี้ยงให้ดีที่สุดแล้ว ลูกศิษย์จะไปสู่เป้าหมายของเขาเอง ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ว่าเขามีชีวิตของเขาเอง เขาเรียนรู้ของเขาเอง เขาเป็นชีวิตที่มาก็ดผ่านเรา ที่กล่าวมานี้ คือ ศิลปะของความเป็นพ่อแม่และครูบาอาจารย์ที่ฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของเราทุกคน **ลองเอาโจทย์ข้อนี้ไปคิดกันต่อไปก็จะดี**

๒๕๖๒ ๒๕๖๒ ๒๕๖๒